

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**
Відділ суспільствознавчої освіти ІІ НАПН України

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА**
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та
методики навчання історичних дисциплін

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**
Науково-дослідна лабораторія теорії та методики навчання історії,
правознавства та інших суспільствознавчих дисциплін

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

**МАТЕРІАЛИ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»
(КИЇВ, 30 ВЕРЕСНЯ 2019 РОКУ)
(електронне видання)**

УДК 378.01:373.03/.5.018(082)

Збірник розглянутий та затверджений на засіданні відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 10 від 24.10.2019 р.)

Редакційна колегія:

О. І. Пометун, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН
України – голова ред. кол.;

Т. О. Ремех, кандидат педагогічних наук;

П. В. Мороз, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

С. І. Моцак, кандидат педагогічних наук, доцент;

В. Ю. Кришмарел, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник;

І. В. Мороз, науковий співробітник.

Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник
матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
«Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», Київ, 30 вересня
2019 р. (наукове електронне видання). – Київ : Педагогічна думка, 2019. – 102 с.

ISBN 978-966-644-512-7

До збірника увійшли матеріали (презентації) учасників І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи» (Київ, 30 вересня 2019 року), в яких розглянуто проблеми формування наскрізних умінь учнів в освітньому процесі, інтегрований та міжпредметний підходи в реалізації компетентнісно орієнтованого навчання, виклики та проблеми підготовки вчителя до компетентнісно орієнтованого навчання учнів, роль та особливості засобів навчання в освітньому процесі, компетентнісно орієнтована методика навчання учнів, контроверсійні питання розвитку змісту шкільної історичної та громадянської освіти.

УДК 378.01:373.03/.5.018(082)

Матеріали конференції подано в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен, покликань на джерела та інших відомостей.

ISBN 978-966-644-512-7

© Інститут педагогіки НАПН України, 2019

© Педагогічна думка, 2019

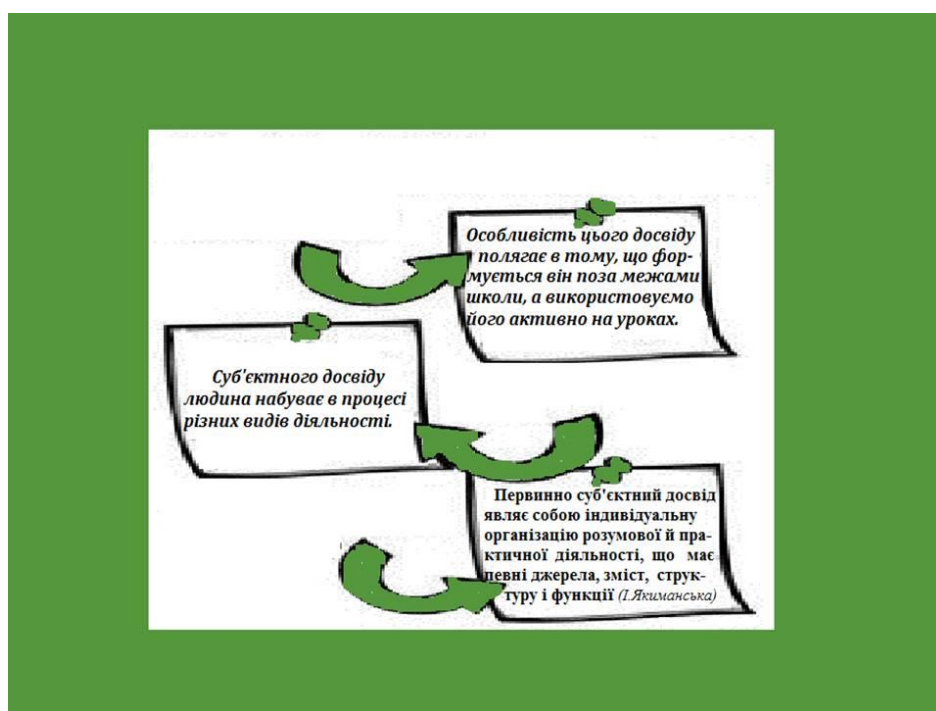
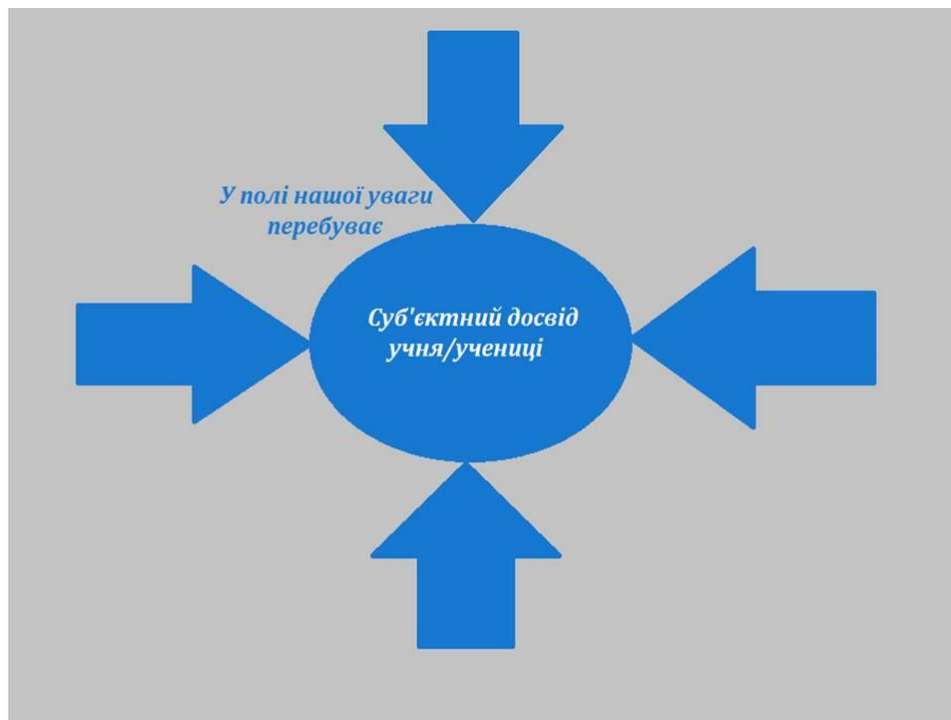
ЗМІСТ

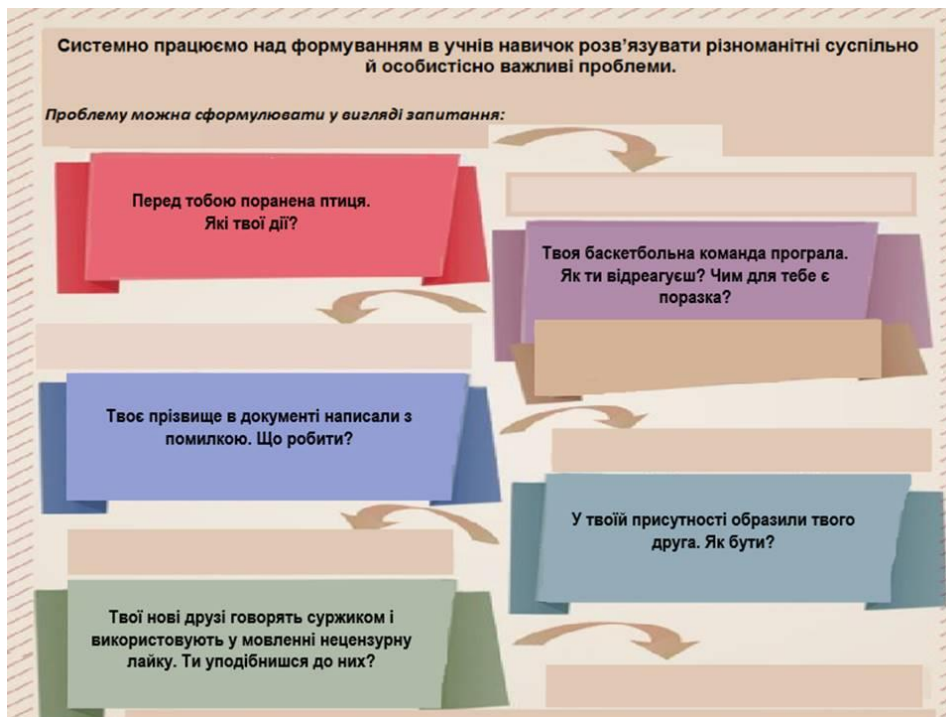
1.	Голуб Н. Набуття суб'єктивного досвіду учнів у процесі навчання української мови в ліцеї.....	4
2.	Гораш К. Прогнозування розвитку освітніх об'єктів в умовах інноваційних змін.....	10
3.	Горошкіна О. Компетентнісний підхід – основа модернізації освітнього процесу.....	20
4.	Гупан Н. Особливості побудови і методичного апарату нового підручника з історії України для 10 класу.....	25
5.	Кришмарел В. Навчання філософії в школі в контексті історичної та громадянської освіти.....	31
6.	Малієнко Ю. Нові вимоги до візуалізації змісту підручників історії для старшої школи.....	36
7.	Мацейків Т., Ремех Т. Розвиток громадянської компетентності учнів ліцею на уроках історії України.....	41
8.	Мороз І. Реалізація дослідницького підходу в шкільному підручнику «вступ до історії» для 5 класу закладів загальної середньої освіти.....	46
9.	Мороз П. Практичні аспекти організації дослідницької діяльності в процесі навчання історії.....	52
10.	Новосьолова В. Формування ключових і предметної компетентностей здобувачів освіти засобами підручника української мови.....	59
11.	Онопрієнко О. Методика розроблення і застосування інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів.....	65
12.	Пометун О. Урок історії у контексті розвитку критичного мислення учнів....	70
13.	Попова Л. Реалізація функцій засобів компетентнісно орієнтованого навчання української мови.....	78
14.	Ремех Т. Методичні аспекти навчання учнів курсу «Громадянська освіта»	83
15.	Яценко Т. Компетентнісна спрямованість шкільного курсу української літератури.....	90
16.	Рекомендації учасників I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи».....	98

НАБУТТЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЛІЦЕЇ

*Голуб Ніна Борисівна,
доктор пед. наук, професор,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

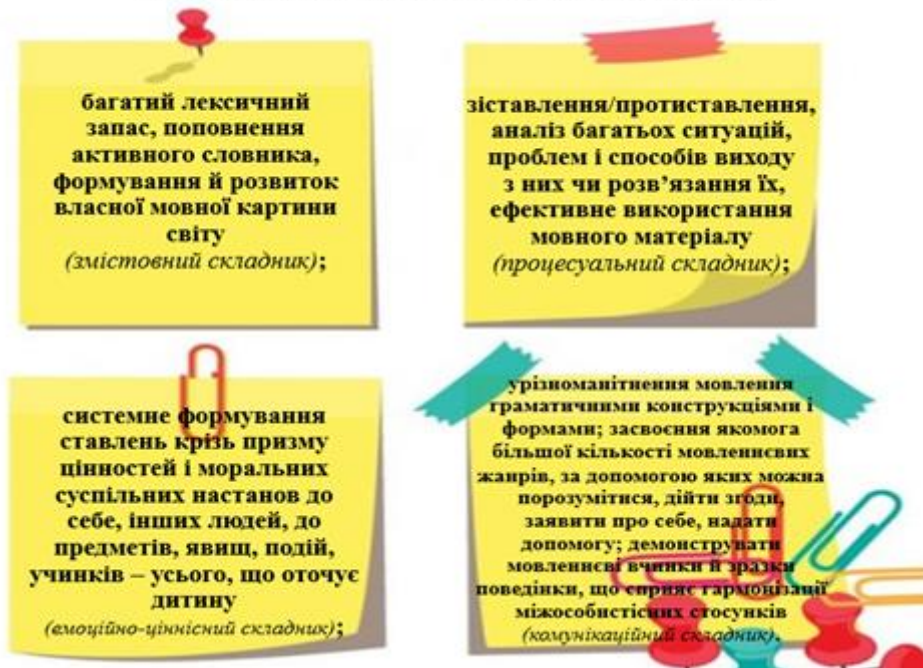
Штучне моделювання ситуацій сприяє шаблонності, тому доцільніше мати добірку високохудожніх проблемних текстів, масив якого можна використати також із метою вивчення/закріплення/повторення певного мовного явища.

Самостійний і колективний пошук проблеми виводить освітній процес на особистісний рівень: кожен учень прагне виявити проблему, емоційно відреагувати, запропонувати способи розв'язання її.

Наявність досвіду значно пришвидшує роботу, а системна робота з використання його спонукає учнів мобілізувати пам'ять і виявляти активність. Саме активність, допитливість, ініціативність є важливими передумовами накопичення суб'єктного досвіду.

У проєкції на уроки української мови це означає:

Несправедливо було б говорити про суб'єктивний досвід лише як про механізм розв'язання проблем,

він є також основою важливого компонента в оновленій структурі уроку (актуалізація суб'єктивного досвіду),

що посилює свідоме сприйняття нового матеріалу.

Тримання у полі зору процесу набуття й використання суб'єктивного досвіду, розроблення ефективних методичних механізмів його - важлива вимога часу.

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ОБ'ЄКТІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

*Гораш Катерина Вікторівна,
канд, пед. наук. ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ОБ'ЄКТІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

*Гораш Катерина Вікторівна, кандидат пед. наук,
старший науковий співробітник*

Сучасний світ:

1. НЕ ІСНУЄ НІЧОГО ПОСТІЙНОГО – ВСЕ ЗМІНЮЄТЬСЯ,
2. НЕ ІСНУЄ НІЧОГО НЕЗАЛЕЖНОГО,
3. НІЧОГО НЕ ВНИКАЄ І НЕ ЗНИКАЄ БЕЗ ПРИЧИНИ,
4. ЯК ЖИТИ В ЕПОХУ ЗМІН?

Лоренс ван ден Майзенберг «Шлях лідера», 2018

НЕОБХІДНО НАВЧИТИСЬ ПЕРЕДБАЧАТИ НАСЛІДКИ ЗМІН (ДІЛЬНОСТІ, ПРОЦЕСІВ)

Термін «прогнозування» розглядається дослідниками як:

- **метод** використання накопиченого досвіду для визначення майбутнього; продуктом прогнозування є прогноз (картина майбутнього), яку можна використати як основу у плануванні [5].
- **метод наукового пізнання**, що виконує іманентну функцію наукового дослідження; предметом якого є перспективи розвитку об'єкта прогнозування; особливістю – кількісна оцінка перспектив розвитку об'єкта дослідження... У загальному розумінні наукове прогнозування це формулювання обґрунтованого судження про можливий стан об'єкта та умови, альтернативні шляхи чи терміни його змін [2].
- **процес** обґрунтування кількісних та якісних змін в майбутньому; передбачення майбутнього стану внутрішнього і зовнішнього середовища фірми, яке базується на наукових методах та інтуїції... [1].
- **діяльність**, яка спрямована на розроблення прогнозів, ймовірних суджень про стан і функціонування об'єкта у майбутньому (найближчому і віддаленому) [6].

Інновації в освіті → **розвиток громадянського суспільства**
суспільства → **зростання інтелектуальних і економічних ресурсів держави**

Роль прогнозування у педагогічній діяльності

Педагогічне прогнозування: стан, проблеми, перспективи...

Мета дослідження – оновлення методології прогнозування та розроблення сучасного прогностичного інструментарію для забезпечення якості розвитку освіти, передбачення проблем і перспектив інноваційних змін та використання прогностичних оцінок в освітньому процесі та в управлінні закладами освіти.

Прогнозування розвитку освітніх об'єктів ми розглядаємо як науково-організовану діяльність спеціально підготовлених фахівців, яка ґрунтується на науковому знанні про процеси еволюції (людства, світу, природи, освіти), закономірностях розвитку різноманітних систем (соціальних, економічних, політичних, освітніх, педагогічних тощо), загальнонаукових і специфічних підходах та принципах прогнозування; націлена на створення прогнозів про можливий стан освіти й об'єктів її розвитку в майбутньому

Ключові питання:

Хто і як буде розробляти прогнози розвитку освітніх об'єктів?

Чи є прогностична діяльність новою для викладача і керівника закладу освіти?

Суб'єкти прогнозування розвитку освіти

- науково-дослідні інститути (або спеціально створенні на їх базі структурні підрозділи), науково-педагогічний кадровий склад яких має відповідну підготовку.
- у прогнозуванні розвитку освітніх об'єктів можуть бути залучені окремі спеціально підготовлені фахівці, які володіють методологією прогнозування освітніх процесів, уміннями та навичками використання сучасного прогностичного інструментарію і специфічними методами, засобами й інструментами прогнозування розвитку освіти; усвідомлюють цілі прогнозування розвитку освітніх об'єктів і зацікавлені в об'єктивності цього процесу; мають аналітичні здібності та практичний досвід прогнозування розвитку педагогічних об'єктів, освітніх явищ і процесів; здатні сформулювати науково обґрунтовані судження (прогнози) про майбутній стан освіти та рекомендації щодо подальшого розвитку освітніх об'єктів і суб'єктів.

Об'єкти педагогічного прогнозування

- учень,
- учнівський колектив,
- зміст навчальної дисципліни,
- управління освітнім процесом,
- відносини між суб'єктами освітнього процесу,
- професійний розвиток вчителя (керівника закладу освіти)
- тощо...

Кожному з об'єктів прогнозування розвитку притаманні специфічні властивості, характеристики та особливості розвитку, що ускладнює процес розроблення прогнозу та впливає на вибір методу (системи методів) прогнозування.

Тому, за нашим припущенням, у прогнозуванні розвитку повної загальної освіти доцільно застосовувати ***спеціальну систему прогностичних методів і засобів***

Методи наукового прогнозування

(Копнін П.В., Карманчиков А.И., Добров Г.М.)

- **Загальнонаукові** (спостереження і експеримент, аналіз і синтез, припущення і гіпотеза, індукція і дедукція, аналогія, класифікація і систематизація, генетичний метод тощо)
- **Інтернаукові** (методи екстраполяції, методи експертної оцінки та методи моделювання)
- **Галузеві** (методи розроблені окремими науками для прогнозування специфічних об'єктів, що досліджуються в певних галузях)

Система методів і засобів прогнозування

- класичні (загальні методи прогнозування розвитку систем);
- специфічні (спеціальні методи прогнозування розвитку конкретного об'єкту);
- кількісні (методи обробки і застосування статистичної інформації про об'єкт прогнозування)
- якісні (методи експертного оцінювання);
- формалізовані й інтуїтивні;
- методи прогностичного моделювання і проектування сценаріїв;
- методи екстраполяції й аналогії; нормативні та схоластичні тощо

Критерії створення системи методів прогнозування педагогічного процесу

- Цілі прогнозування
- Об'єкти прогнозування
- Рівень підготовки суб'єкта прогнозування
- Терміни прогнозування

Прогнозний фон

(сукупність зовнішніх чинників, що впливають на розвиток об'єкту прогнозування)

- зовнішні і внутрішні чинники впливу на розвиток об'єкту;
- взаємозалежні об'єкти системи;
- суб'єкти;
- тощо..

Етапи процесу прогнозування:

- ***організаційний*** (формування груп суб'єктів прогнозування розвитку освіти, визначення об'єктів розвитку освіти та прогнозного фону, розроблення нормативно-методичної документації, проведення заходів тощо);
- ***пошуковий*** (збір та обробка інформації про стан об'єкту прогнозування і прогнозний фон);
- ***аналітичний*** (системний, порівняльний та інші види аналізу інформації про стан об'єкту прогнозування і дослідження прогнозного фону);
- ***дослідно-продуктивний*** (створення варіантів прогнозу розвитку системи освіти, їх оцінювання і відбір, розроблення концепції і програми розвитку освіти на визначений період)

Результати прогнозування розвитку освітніх об'єктів

- експертні висновки про майбутній стан освітнього об'єкту;
- концепції розвитку, наукових статей тощо);
- прогностичні моделі розвитку системи освіти (окремих освітніх процесів, змісту, структури об'єктів розвитку тощо);
- сценарії розвитку освітніх об'єктів (сукупність обґрунтованих припущень про взаємодію суб'єктів освітнього процесу на різних етапах.

Практичне завдання

Розроблення прогнозу розвитку Вашої професійної діяльності

- **Визначення прогнозного фону** (професійні характеристики, освіта, посада, переваги серед колег, проблемні особисті якості, характеристика закладу);
- Перспективи розвитку закладу (організації);
- Люди (які сприяють і заважають розвитку);
- Завдання (професійні обов'язки);
- **Формулювання цілей розвитку**
- **Гіпотеза** (яким Ви себе бачите через 5 років?);
- **Методи** (обрати методи для прогнозування)
- **Перевірка гіпотези** (співставлення похідних і встановлених показників);
- **Прогноз**

Дякую за увагу і запрошую до співпраці!

Контакти:

<http://undip.org.ua/>

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

*Горошкіна Олена,
доктор пед. наук, проф.,
пров. наук. співробітник відділу профільного навчання
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

*Горошкіна Олена,
доктор пед. наук, проф., пров. наук. співробітник відділу профільного навчання
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

- **спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності (державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти)**
- **спрямованість навчально-виховного процесу на формування і розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей (О.Савченко).**

**Компетентнісний
підхід**

узагальнена умова здатності людини діяти за межами навчальних сюжетів і навчальних ситуацій (В.Болотов);

спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості (О.Пометун)

**Компетентнісний
підхід**

відповідь на соціальне замовлення;

ключова методологія модернізації системи освіти;

шлях підвищення якості освіти;

актуальна наукова проблема.

**Компетентнісний
підхід**

- метапредметною орієнтацією компетентнісного підходу і вузькопредметною організацією навчання;
- практичною орієнтованістю компетентнісного підходу й орієнтацією педагогічної практики на ЗНО;
- практикоорієнтованим підходом і наукоцентричним принципом добору змісту навчання;
- об'єктивним оцінюванням знань, умінь і навичок учнів та нерозробленістю критеріїв оцінювання особистісних результатів навчання.

Протиріччя між:

На рівні змісту:

- відбір особистісно значущих для учнів завдань;
- збільшення питомої ваги завдань, що не мають однозначних правильних відповідей;
- застосування комунікативно орієнтованих ситуацій, спрямованих на оволодіння конкретним практичним досвідом, що мають особистісну й соціальну значущість

Реалізація компетентнісного підходу зумовлює зміни

На рівні організації освітнього процесу

- реалізація індивідуальної освітньої траєкторії;
- домінування самостійної пізнавальної діяльності учнів;
- розширення освітнього простору (інтернетні джерела);
- забезпечення можливостей для створення учнями власного освітнього проекту;
- організація презентації і захисту учнями своїх досягнень, здобутків, результатів;
- розвиток пізнавальної, соціальної, індивідуальної і колективної рефлексії;
- розроблення персоналізованої системи оцінювання, що враховує можливості, мету кожного учня.

**Реалізація
компетентнісного
підходу зумовлює
зміни**

На рівні особистісних якостей:

- стимулювання творчості, ініціативності учнів;
- розвиток в учнів умінь працювати в команді;
- розвиток самооцінювання, емпатії позитивного толерантності,

**Реалізація
компетентнісного
підходу зумовлює
зміни**

Основне завдання компетентнісного підходу в освіті полягає в посиленні діяльнісно-особистісного аспекту в навчанні, у забезпеченні зростання особистісного досвіду учня

Компетентнісний підхід

Забезпечує посилення прикладного характеру мовної освіти, що уможливорює використання теоретичних знань як практичного засобу пояснення явищ і розв'язання проблем, вирішення ситуацій

Компетентнісний підхід до навчання української мови

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ І МЕТОДИЧНОГО АПАРАТУ НОВОГО ПІДРУЧНИКА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ 10 КЛАСУ

*Гупан Нестор,
д-р пед. наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Особливості побудови і методичного апарату нового підручника з історії України для 10 класу

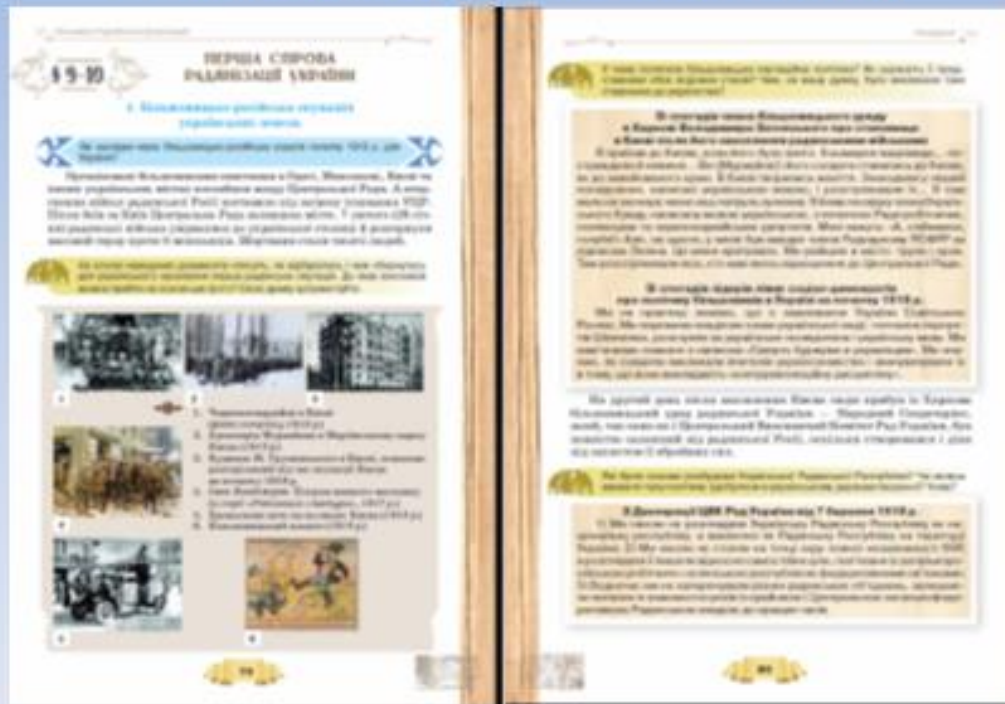
Н.М.Гупан, д.п.н., проф.

Особливості нового підручника (автори О. Пометун, Н. Гупан)

- Чітка структура, що відповідає чинній програмі
- Лаконічний авторський текст (50-60% обсягу підручника)
- Використання різноманітних джерел інформації: текстових та візуальних
- Розгалужена система компетентнісно орієнтованих і творчих завдань для учнів
- Розроблені практичні заняття і навчальні проекти до розділів курсу
- Додаткові рубрики і матеріали, що допомагають вчителю урізноманітнити навчання

Авторський текст комбінується з іншими джерелами інформації

Текстові джерела представлені

Історичними документами

З відповіді Генерального секретаріату УНР на ультиматум Раднаркому від 18 (5) грудня 1917 р.
Генеральний Секретаріат у заяві Народних Комісарів про те, що вони визнають Українську Республіку, вбачає або нещирість або ж суперечність самим собі. Непоможливо одночасно визнавати право на самовизначення аж до відокремлення і в той самий час робити грубий замах на це право. Генеральний Секретаріат рішуче одкидає всілякі намагання народних комісарів втручатися в справу урядування державного й політичного життя в Українській Республіці. Претензії комісарів на керування українською демократією невиправдані, бо форми правління, які накладають Україну, дали на їх території негативні наслідки. У Великоросії господарча розруха та нищення свобод, що відкоувала у царизму революція. Генеральний секретаріат не визнає потрібним повторювати це в Україні.

Спогадами свідків,
тогочасною публіцистикою
і художніми творами

Зі спогадів дівча УЦР П. Христюка
Генеральне Секретарство військових справ під проводом соціал-демократів Петлюри і Порца зуміло зробити тільки одне: повернути цю велику справу в тригомічний фарс, з бученими нарадами, різнокольоровими шляхами на козацьких шапках... Замість серйозної, розумної, впертої роботи по організації української справи демократичної селянсько-робітничої армії, яка б відчувала свою одиєність від старої армії і знала б своє призначення, відбувалась більш бутафорна українська армія. Через це, коли дійшло до того, щоб пустити в діло українську армію, то її не було.

Науковими працями
тогочасних і сучасних
істориків

Сучасний історик Тарас Гунчак
про соціально-економічну політику Павла Скоропадського
Гетьманська політика з самого початку наставила проти себе широкі маси українського населення... Політика Скоропадського та його оточення, його сумнозвісні карні експедиції посилювали соціальний аспект революції та водночас послабили наголос на національній самостійності.

Автентичні візуальні джерела

Керівництво Директорії (1918 р.)

рути САВАД, КОВБАСЬУ

Афіша фільму «Ентузіазм», Світлана Любівна (1930 р.)

Спеціалізовані сили на радянській території
розділено «воєнного фронту» (березень 1947 р.)

Сили та особливі	Війська Червоної армії	Націоналістична група армії «Південь»	Спеціалізовані сили
Люди	1 412 136	1 528 000	21 513
Середства й матеріали	14 540	14 008	1,7 1
Техніка	2000	1144	7 1
Підводи	4006	1829	2,8 1

Система компетентнісно орієнтованих завдань

Відкриті запитання перед пунктами параграфу для цілеспрямованого читання

Які основні напрями розвитку літератури й мистецтва того часу? Як вплинула на його розвиток тоталітарна система? Чому влада провела таку політику?

Керівництво радянської держави розглядало літературу й мистецтво як одну з ділянок «культурного фронту». Плануючи розгортання «битви за соціалізм», влада формувала «бойові загони» літераторів, гуртуючи митців адебітського робітничо-селянського походження.

Водночас влада, в умовах жорсткої цензури, визначала тематику творчості літераторів. Вона, в основному, зводилася до висвітлення революційної боротьби за встановлення радянської влади в Україні або трудового героїзму будівничих соціалізму. Провідним напрямом у літературі та мистецтві влада проголосила **соціалістичний р**

Якими подіями розпочалося вивчення гітлерівців з України? Як розгорталась Дніпрова операція?

Витягання німецьких військ з України почалося з першого українського села **Північна (18 грудня 1942 р.)** Міловського району Ворошиловградської області. Згодом частини Червоної армії вибили німецьких воїнів з районного центру — Мілове, а невдовзі з Ворошиловграда й Харкова. Однак, через нестачу техніки та відсутність досвіду наступальних дій, просування радянських військ загальмувалося.

Маючи перевагу в техніці й людській силі, німці в березні 1943 р. знову захопили Харків. Водночас вони робили все, щоб утримати Днібас, створюючи лінію оборони по річках Сіверський Донець — Міус. А. Гітлер проголосив, що Міуський рубіж стане новим кордоном Німеччини.

Станом Верховного головнокомандувача, знаючи про підготовку німцями наступу під Курськом, поставила завдання Південному та Південно-Західному фронтам: відтігнути частину військ противника на себе в районі «Міус-фронту». Виконуючи це завдання, радянські війська зазнавали значних втрат і покривали їх **чорноситниками**.

Система компетентнісно орієнтованих завдань

Завдання до документів та візуальних джерел

Чим, на вашу думку, обумовлена поява документа? До кого він звернений? Яке ставлення він у вас викликає? Чому?

З резолюції ЦВК Рад України від 16 квітня 1919 р. «Про неприпустимість спалення сіл під час придушення куркульських повстань»

Неодноразові випадки спалення сіл під час придушення куркульських повстань є недоцільними і вкрай шкідливими для справи радянської влади, тому запропонувати Раднаркомові в терміновому порядку видати всім належним відомствам розпорядження про повне припинення під страхом суворої відповідальності спалення сіл.

Проаналізуйте джерела й поставте до кожного з них не менше 3–4 відкритих запитань, які допоможуть зрозуміти інформацію, що міститься в ньому. Запропонуйте однокласникам дати відповіді на запитання.

Система компетентнісно орієнтованих завдань

Рівнорівневі завдання до уроку та творчі домашні завдання

11. Розробіть постер до фільму «Поводир» та репродукцію картини, що ілюструє. Які трагічні події навколо історії воєни присвячені? Підготуйте й оформіть про історичну основу кінофільму.

ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ

1. Коли та за яких обставин було утворено Директорію УНР?
2. Чому було відновлено УНР?
3. Якими були основні напрями політичного курсу Директорії?
4. Що таке отаманщина? Опишіть це явище, використовуючи карту № 4.
5. Спиралоючись на карту № 4, розкажіть про події Другої війни радянської Росії проти УНР.
6. Коли війська Антанти висадились на Півдні України й де саме?
7. Які причини поразки Директорії?
8. За яких обставин, з якою метою було здійснено об'єднання українських армій?

9. Проаналізуйте період перебування Директорії при владі за планом: причини приходу до влади, соціальна підтримка, основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики, реальні політичні заходи та кроки, причини поразки.

10. Порівняйте ХДР, гетьманат і Директорію за допомогою таблиці за такими критеріями: назва, органи влади, термін перебування при владі, соціальна підтримка; основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики; реальні політичні заходи та кроки. Проаналізуйте й зробіть висновки.

11. Нещодавно у Відні відкрили пам'ятник Симону Петлюрі, що викликало неоднозначну реакцію українського суспільства. Яка ваша думка із цього приводу? Кого з українських громадських діячів і політиків досліджуваного нами періоду варто увіковічнити в пам'ятнику? Своєю думку обґрунтуйте.

Практичні заняття

§ 18 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ У 1917–1921 рр.*

1. Які чинники визначали повсякдення українців у 1917–1921 рр.?

Обговоріть, які чинники і як саме впливали на повсякденне життя населення. Ваші думки занотуйте в таблицю.

Чинник впливу	Який вплив здійснював (здійснив)

2. Які факти свідчать про зміни в повсякденному житті українського населення?

Працюючи в малих групах, оберіть один-два з поданих нижче джерел і проаналізуйте їх, відповідаючи на запитання:

- Про який період Української революції йдеться?
- Які факти викладено в документі?
- Як ви оцінюєте зміни в житті населення, що відбулися?

3. Як впливають на життя людей революційні події?

1. Працюючи в парях, обговоріть, який зміна розвитку суспільства — еволюційний чи революційний — ви вважаєте більш ефективним?

Під час обговорення занотуйте свої думки, скориставшись таблицею.

Революційний, тому що	Еволюційний, тому що
По-перше	По-перше
По-друге	По-друге
По-третє	По-третє

2. Проведіть дискусію за питаннями: якщо ви були представником якоїсь політичної сили, чи зміле б ви на себе відповідальність закінчити населення до революції?

§ 26 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ ІДЕАЛ РАДЯНСЬКОЇ ЛЮДИНИ ТА ЙІ ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ*

1. Яким був пропагандистський ідеал радянської людини?

Ідеал (від грецького *idea* — ідея, першообраз) — зображення досконалості, ідеального образу, що викликає спосіб мислення і діяльності людини.

Обговоріть у загальному колі: що, на вашу думку, означає словосполучення «пропагандистський ідеал»? Чому воно притаманне саме радянській владі? Яку людину намагалася формувати влада? Як зміни у повсякденній та соціальній сфері суспільства насправді відбувалися? Чому? До яких наслідків це могло призвести в майбутньому?

Порівняйте висловлені вами думки з текстом та документами. Чи збілися ваші уявлення про риси радянської людини, які намагалася виколувати влада? Наскільки успішним було таке виховання?

2. Яким було повсякденне життя радянської людини?

Обговоріть у малих групах, які зміни були найбільш характерними для повсякденного життя населення. Для цього скористайтесь таблицею (кожна група заповнює подібну таблицю для однієї з верств населення). Представте свої думки класові. Додайте дані інформацію членам груп та роздруковані джерелами.

Робітники/ Селянство/ Інтелектуальці/ Державні службовці	Зміни (характерні риси) повсякдення населення у 20–30-х роках
Матеріальне забезпечення	
Харчування	
Житлові умови	
Поділ	

Порівняйте висловлені вами думки з текстом і документами. Чи збілися ваші уявлення про повсякденне життя з отриманою інформацією? Що було для вас новим, незвичним?

Обговоріть у загальному колі:

- Чому успішні індустріалізації не сприяли зростанню життєвого рівня народу?
- Які думки, почуття викликали матеріали уроку?
- Які наслідки, відлучені пів століття, на вашу думку, можна побачити в подальшій історії України? А сьогодні?

Додаткові рубрики і матеріали

Титульні сторінки до розділів

Виконайте індивідуальні проекти. Добровольці та волонтери від Першої світової до сучасної агресії Росії проти України.

Оберіть одну-дві особи з означених історичних епох, розкажіть про її діяльність, мотиви, життєві цінності та орієнтації. Спробуйте відповісти на запитання: як і чому люди стають добровольцями та волонтерами. Доберіть ілюстративний ряд до свого проекту, використовуючи архіви та сучасні візуальні матеріали.

Навчальні проекти

Альбом карт

Додаткові рубрики і матеріали

Короткі історичні біографії

Дослідницькі завдання

Незламні здивозки

Познайтеся з фактами біографії Сергія Єфремова й доведіть, що його можна назвати видатним українцем. Яка зі складових частин його багатогранної діяльності, на вашу думку, була найкориснішою для розвитку української нації та державності?

Сергій ЄФРЕМОВ (1876-1939) — український публіцист, літературознавець, один з лідерів провідних політичних українських партій початку ХХ ст. (Українська демократична партія, Українська радикальна партія, Українська демократично-радикальна партія, Товариство українських поступовців, Українська партія соціалістів-федералістів), врешті — Центральної ради, у котрій як спеціаліст із національного питання він став керівником (міністром) Секретаріату з національних справ України.

Єфремов брав участь у розробці концепції української державності, української національної культури й освіти. Він також був одним з найвидатніших представників неонародництва в українській літературі. Він вважав, що однією з провідних ідей в історії української літератури завжди була «визвольно-національна ідея».

Екслібрис Сергія Єфремова

- **Жива історія:** Проведіть дослідження, яка подія з тих, що вивчили цьому році, вплинула на життя вашої родини.
- Прокоментуйте картину Олега Шутмена.

- За допомогою інфографіки підготуйте розповідь про участь українців у Другій світовій війні.

Додаткові рубрики і матеріали

Завдання для тематичного узагальнення

ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ЗНАНЯ З РОЗДМУ IV

УСТАНОВЛЕННЯ Й УТВЕРДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ

- **Назви:** головні мери масової репресії, поховань, жертв Голодомору та репресій національного, регіонального і локального рівня.
- **Установіть:** послідовність подій історії України 1921–1939 рр.
- **Покажіть на карті:** регіон масового голоду 1921–1923 рр., Голодомору, індустріальні колективи в УСРР, місця злиблизькозв'язки постання.
- **Повістіть таранні й повістіть:** комуністичний режим, стрілки, державна економіка, Великий терор, саботажники, продрозкладок, розкуркулення, колективізація, українізація, Голодомор, голодод, «чорна діжка», розстріли в'язнів, культ особи, соціалістичне змагання, ЗАПД, соціалістичний режим.
- **Схарактеризуйте:** взаємозв'язок між встановленням єдиновладдя й Сталіна, утвердженням єдиновладдя, персоніфікацією і персоніфікацією держави та змаганням в масовій свідомості людей, провідною-політичною габіто мистецтвом діяльності Олександра Довженка, Леся Курбаса, Василя Лизюка, Христини Раїсевич, Миколи Сиротенка, Миколи Хмельового, Олександра Шумського.
- **Визначте:** прямих, методи та наслідки депортації національно-культурного життя в УСРР; мету зросійщення білорусизація України; розуміть як одуживо-сталинізм особливостями терору, персоніфікації мистецтва «Розстріляного вирождення», й аполітичності «соціалістичного режиму»; прямих та масштаби соціально-економічних перетворень радянського тоталітарного режиму; масових репресій, вивчення української інтелігенції та політичної еміграції; особливості агуляції російської владі в Україні до складу СРСР; особливості застосування норм конституції «соціалізму» що переміг у повсякденному житті радянської людини в УСРР; особливості української культури в 1921–1939 рр.
- **Повістіть:** суть, аспекти впровадження та наслідки НДП, політики колективізації, форсованої індустріалізації, населенняської колективізації та масових репресій; природу комуністичного тоталітарного режиму та особливості його встановлення в Україні; прямих між комуністичною ідеологією і соціально-економічними, державно-інформаційними та політичними корекціями, розвитком індустрії та плановою індустріалізацією, кооперацією і колективізацією, між діями та встановлення конституції 1937 р., державно-політичним статутом УСРР; провідні ідеологічні цінності і реальні образи радянської людини.

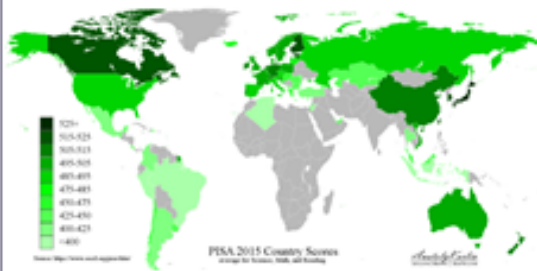
Форзац підручника

НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ В ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

*Кришмарел Вікторія,
канд. філос. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

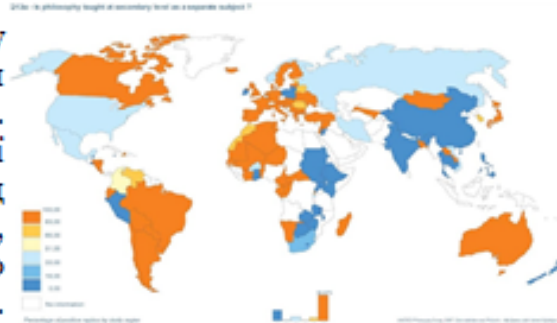
Співвідношення результатів PISA та навчання філософії

за даними PISA 2015 року перші позиції займають Сінгапур, Японія, Естонія, Фінляндія, Канада. Традиційно високими є показники Австралії, Великобританії, Китаю, Німеччини та США

За даними ЮНЕСКО 2007 року, у загальноосвітніх закладах навчання філософія є в 28 країнах Європи.

У США навчання філософії залежить здебільшого від конкретного штату та школи, в Канаді з 1996 р. є частиною загальної освіти (в Онтаріо).

Київ-2019

Навчання аспектам філософії –

це становлення навичок,

пов'язаних із вдумливим мисленням,

вмінням аналізувати, синтезувати та оцінювати

інформацію, позиції, аргументацію,

що в перспективі сприятиме реалізації людиною

усвідомленої власної позиції

у будь-яких сферах життя –

від громадсько-політичних до культурно-особистісних

Київ-2019

Основні навички філософування в школі:

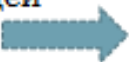
1. повільне і вдумливе читання, адже лише таким чином мозок лишається в активному стані протягом довгого часу, задіюючи більше мисленневих здібностей (ніж при перегляді екранізацій тощо);
2. вміння виражати свої думки у письмовій формі, що виражається не лише в есе, але й у мотиваційному листі, що сприятиме отриманню бажаної роботи в майбутньому;
3. вправність в аргументованому викладі й обґрунтуванні власної позиції, необхідні не лише для доповідей та дискусій, але й для вміння їх адекватно оцінювати, що особливо актуально для політичних дебатів.

Якщо ми хочемо, щоб наші учні були більш глибокими мислителями, нам потрібно давати їм час подумати, і свободу обрати їхні власні питання для обмірковування.

Дж. Тейлор

Київ-2019

Основні результати навчання філософії та компетентності

➤ вдумливе читання;➤ пошук смислів на основі тексту;➤ знаходження відповідей на смисложиттєві питання;➤ здатність аргументовано виражати думки в усній та письмовій формі;➤ майстерність у веденні дискусії		Напряму співвідноситься з 5 ➤ вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;➤ інформаційно-комунікаційна;➤ громадянські та соціальні, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя;➤ культурна з 12 компетентностей, перелічених в Законі України «Про освіту»

Київ-2019

Робота з уривком листа

Прочитайте уривок з листа Омеляна Ковча. Поміркуйте, чи переконливим для вас є пояснення, чому автор не хотів, щоб його намагалися визволити? Аргументуйте свою думку

«...Я розумію, що ви стараетесь визволити мене. Але я вас прошу цього не робити. Вчора вони вбили 50 людей. Якщо мене тут не буде, то хто допоможе їм перейти через ці страждання. Вони підуть по шляху до Вічності з усіма їхніми гріхами і зневірою, котра приведе їх у пекло. А зараз вони ідуть на смерть з високо піднятими головами, залишивши позаду всі гріхи. І таким чином вони попадуть до вічного міста».

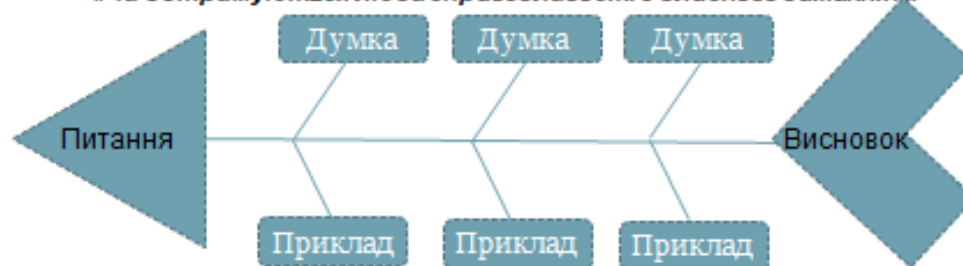
Робота у групах: Запишіть, якими рисами можна охарактеризувати Омеляна Ковча (5-7 слів). Хто з відомих людей ще підпадає під таку характеристику? Наведіть 2-3 обґрунтованих приклади. Поділіться своїми міркуваннями з однокласниками.

Домашнє завдання: порівняйте поняття «Праведник світу» та «праведник у християнстві/ісламі/юдаїзмі» у вигляді таблиці – спільне/відмінне: залежить від статі, залежить від етнічної приналежності, залежить від віросповідання, залежить від вчинків, залежить від самоусвідомлення людини, залежить від поваги іншими людьми.

Робота з авторським текстом (на прикладі уривку з текстів Платона)

Легенда про перстень Гіга (Держава. Книга друга, III)

Робота в групах з текстом методом «Риб'яча кістка» за запитанням
«Чи дотримуються люди справедливості з власного бажання?»

Як ти вважаєш, чи істинним є передостаннє речення тексту? Виклади свою думку за алгоритмом методу PRES (position, reason, example, summary):

- вислови думку, точку зору (починаючи зі слів... я вважаю, що...)
- поясніть, чому виникла така позиція, на чому ґрунтуються докази (починай зі слів... тому, що...)
- наведи приклади, додаткові аргументи на підтримку висловленого, назви факти, які ддоводять це (...наприклад...)
- узагальни свою думку, зроби висновок (отже, ... таким, чином...)

Домашнє завдання: складіть кластер з центральним поняттям «Справедливість», використовуючи інформацію з додаткових джерел

Робота з теоретичним текстом

Опрацюйте текст методом «Запитай у автора».

При читанні використовуйте маркування: НП – нове поняття; В – відоме;
Н – не зрозуміло; Х – хочу дізнатися більше

Відмова від наочності означала небажання бути спостерігачем цих предметів. В історії мистецтва настав момент, коли художник, який веде за собою глядача, перестав грати щодо природи підлеглу роль, копіюючи або прикрашаючи її. Віднині художник проголосив людину повноправним творцем іншого світу. К. Малевич, засновник супрематизму, писав: «Природа є жива картина, і можна нею милуватися. Повторити її є крадіжка, і що повторює її є крадієм. Художник може бути творцем тоді, коли форми його картин не мають нічого спільного з натурою. Потрібно дати формам життя і право на індивідуальне існування».

Абстракціонізм має чимало різновидів, яких об'єднує лише одне — відсутність візуалізації наочного світу. Шляхи, якими художники приходили до такого методу зображення, мають найрізноманітніші причини, включаючи філософські, соціальні й естетичні. Термін «абстракціонізм» постійно заперечувався його практиками і теоретиками, що пропонували інші варіанти, зокрема назву «конкретне мистецтво», але вони не прижилися у вживанні.

Доля вітчизняного нефігуративного мистецтва, як відомо, склалася трагічно. Радянській владі заважали вільнотдумні художники, і, вибравши наприкінці 20-х — на початку 30-х років курс на керований, тематично контрольований «соцреалізм», вона оголосила абстракціонізм ворожим «буржуазним» напрямом. На той час багато авангардистів емігрували в інші країни, об'єднання розпалися.

О. Голуб

Домашнє завдання (для груп): запишіть коротке пояснення до того, що виявилось не зрозумілим у тексті. Підберіть ряд з 5-7 зображень абстрактних картин різних авторів, пояснивши свій вибір (спільні за темою, викликали однакову емоцію (яку саме і чому), написані одного року тощо

Навчання філософії в школах дозволяє впроваджувати

- плюралізм,
- позарелігійні шляхи морально-етичної освіти,
- громадянську освіту як частину циклу суспільствознавчого навчання,
- логіку,
- творче мислення,
- дослідницький підхід,
- ораторське мистецтво,
- аналітичне опрацювання джерел

Київ-2019

НОВІ ВИМОГИ ДО ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКІВ ІСТОРІЇ ДЛЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ

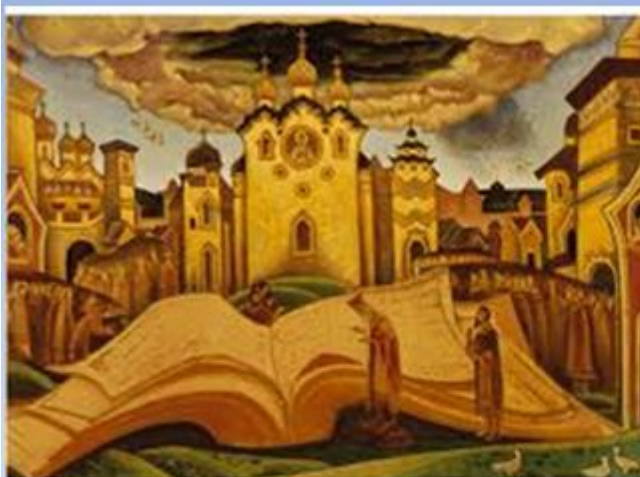
*Малієнко Юлія,
канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НОВІ ВИМОГИ ДО ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКІВ ІСТОРІЇ ДЛЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ

*Малієнко Юлія, канд. пед. наук,
відділ суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Наука є розумовий зір
Ян Амос Коменський

КОГНІТИВНА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

Метод навчання, який ґрунтується на визнанні ілюстрації джерелом історичної інформації та способом її пізнання.

Відбувається зміщення акценту з ілюстративних функцій наочності на пізнавальні.

МІСЦЕ КОГНІТИВНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІ У ПІДРУЧНИКАХ

Когнітивна візуалізація – це навчально-пізнавальна структура, що реалізує сучасну ідею про наочність як важливе історичне джерело і має щонайменше два обов'язкових, взаємопов'язаних складники: ілюстративний ряд, адекватний новітнім вимогам до навчальної літератури та систему навчально-пізнавальних завдань до них.

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ЯК РИСА КОГНІТИВНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

використання
візуалізації на будь-
якому етапі уроку

ілюстрування
інших видів
історичних джерел

Важливий
навчальний
ресурс уроку

ЕТАПНІ ЗМІНИ В ПІДХОДАХ ДО ІЛЮСТРУВАННЯ ПІДРУЧНИКІВ

1 етап – 90-ті роки ХХ ст. Становлення власне українських підручників, кількісний і якісний брак наочності, яка виконувала ілюстративну функцію.

2 етап – нульові роки ХХІ ст. Поява в підручниках кольорових ілюстрацій, формування критеріїв до їх відбору; основні форми роботи з наочністю – описові.

ЕТАПНІ ЗМІНИ В ПІДХОДАХ ДО ІЛЮСТРУВАННЯ ПІДРУЧНИКІВ

продовження

3 етап – від кінця нульових – до сьогодення. Розвиток теоретичних і практичних підходів до формування візуального змісту підручників. Поступова зміна ставлення до зображень: від ілюстрації – до розуміння наочності як важливого історичного джерела. Поява в підручниках навігаторів роботи з ілюстративним матеріалом. Структурні зміни у змісті, скорочення текстового і збільшення ілюстративного складників.

ФУНКЦІ КОГНІТИВНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ:

- поглиблення знань, розвиток умінь, раціоналізація, урізноманітнення навчальної діяльності старшокласників, пов'язаної з дослідженням історії ХХ – початку ХХІ ст.;
- активізація емоційної, мотиваційно-рефлексивної, ставленнєвої сфери діяльності учнів; розвиток асоціативного, критичного, творчого, візуального мислення, візуальної грамотності учнів у процесі дослідження історії;

ФУНКЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

- зосередження уваги на особливостях історичних об'єктів ХХ – початку ХХІ ст., фіксація історичної інформації, необхідної для розуміння минулого;
- посилення міждисциплінарних, міжпредметних зв'язків; інтегрування з іншими історичними джерелами, засобами навчання.

ЗНАЧЕННЯ КОГНІТИВНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

Акумулює новітні наукові досягнення, адаптуючи їх до потреб сучасної історичної освіти.

Оптимізує навчання, виконує мотиваційно-рефлексивні функції, розвиває усі складники предметної історичної компетентності, проходить шлях від звичайного ілюстрування – до важливої джерелознавчої одиниці змісту підручника.

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЮ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

*Мацейків Тетяна Іванівна,
канд. пед. наук,
Ремех Тетяна Олексіївна,
канд. пед. наук,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЮ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

*Мацейків Тетяна
кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогіки НАПН України;
Ремех Тетяна,
кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогіки НАПН України*

Розвиток громадянської компетентності – нагальне завдання школи

- Сучасне суспільство потребує поінформованої та компетентної особистості, спроможної приймати самостійні рішення та нести відповідальність за власні вчинки
- Сучасна освіта – культурний спосіб життєдіяльності сучасної людини, відображає міру активності соціальної позиції, глибину інтелекту, культурну розвиненість особистості
- Державна система освіти є важливим інститутом, який еволюційним шляхом забезпечує зміну ментальності людей, створює умови для становлення громадянського суспільства
- Глибина засвоєння громадянських прав визначає готовність людини до самостійної відповідальної практичної діяльності
- Одне з головних завдань сучасної освіти – формування громадянської компетентності особистості як ключової

Методична модель розвитку громадянської компетентності

Основою методичної моделі розвитку громадянської компетентності учнів ліцею на уроках історії України є соціальне замовлення суспільства – формування громадянина України в системі освіти

Модель передбачає:

- ✓ розширення змісту навчання історії України шляхом включення громадянознавчих знань
- ✓ акцентування уваги вчителів на розвитку громадянських умінь як окремого завдання освітнього процесу
- ✓ систематичне застосування інтерактивних освітніх технологій, що максимально активізують позицію учня у навчанні

Методичні умови впровадження моделі

- орієнтування результатів навчання на цілеспрямований розвиток громадянської компетентності учнів у сукупності її складників (громадянські знання, вміння й навички, ставлення, смисли й досвід)
- імплементація в навчальний зміст курсу історії України сюжетів для опанування учнями громадянськими знаннями
- організація освітнього процесу на засадах, що забезпечують постійну активну позицію учнів у навчанні та уможливають вияви складників громадянської компетентності

Структурні елементи курсу «Історія України»

Навчально-пізнавальна діяльність учнів ліцею на уроках історії України має спрямовуватися на:

- планомірне та систематичне накопичення ними понять і уявлень щодо сутності суспільних відносин, політичних та соціальних процесів, громадянських і суспільних рухів
- формування системи громадянських цінностей
- засвоєння й відтворення загальноприйнятих норм поведінки людини і груп людей у складних суспільно-політичних умовах транзитивного українського суспільства

Структурні елементи курсу «Історія України»

Для розвитку громадянської компетентності учнів ліцею у навчанні історії України слід увести в навчання:

- завдання, спрямовані на поглиблення громадянських знань, наявних в історичних подіях, що вивчаються й досліджуються учнями
- завдання із застосування набутих знань на практиці (в навчальних ситуаціях) в діяльності дослідницького характеру
- завдання на опрацювання інформації різних джерел (писемні, фото й відео матеріали, ілюстрації) в тому числі й контроверсійних
- завдання для формулювання учнем особистісних ставлень до суспільнозначимих і суперечливих явищ і подій

Вимоги до змісту предмета

Курс «Історія України», що вивчається учнями ліцею, має:

- містити певну систему історичної інформації, що засвоюють учні як аксіологічні історичні знання, вміння й навички громадянського змісту
- акцентувати увагу на питаннях досвіду боротьби українського народу за свободу, незалежність, державність, суверенітет держави
- містити пізнавальні завдання, спрямовані на формування ставлень учнів, виявлення їхніх особистісних смислів
- будуватися на основі розгляду історії ідей, концепцій, теорій як історії успіху/драми людей, що розігрується в конкретній історичній та життєвій ситуації

Розвиток складників громадянської компетентності учнів

Провідні завдання навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках історії України:

- втілення виявів складників громадянської компетентності, відповідних норм поведінки в громадянські навички та вміння, моделі поведінки кожного учня ліцею
- постійний розвиток навичок громадянської поведінки учня та перетворення їх у звичку, стійку рису характеру, щоб така поведінка стала внутрішньою потребою учня ліцею
- спрямовування діяльності учнів на формування ставлення до світу, до людей, до себе особисто

Розвиток складників громадянської компетентності учнів

Провідні завдання навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках історії України:

- застосування комплексу інтерактивних методів і способів пізнавальної діяльності учнів ліцею, зокрема тих, що дають змогу реалізувати методичні умови ефективного розвитку громадянської компетентності учнів та її когнітивного, ціннісного та діяльнісного складників
- розвиток емоційно-ціннісних ставлень, умінь, навичок громадянської поведінки учнів шляхом цілеспрямованого педагогічного впливу

Розвиток складників громадянської компетентності учнів

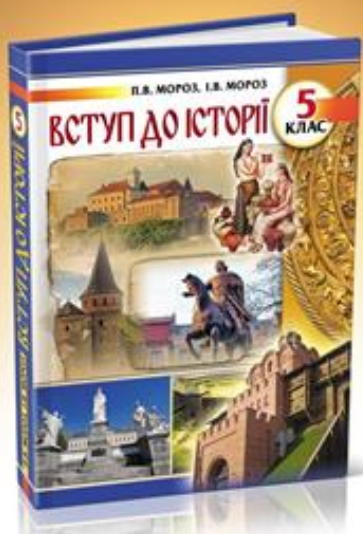
Накопичення громадянських навичок і вмінь в освітньому процесі здійснюють такими основними шляхами:

- 1) при засвоєнні учнями відповідних знань про способи діяльності
- 2) при систематичному застосуванні цих способів діяльності в процесі спілкування та взаємодії учнів під час виконання ними інтерактивних вправ та компетентісно орієнтованих пізнавальних завдань
- 3) через керований педагогічний вплив на учнів у ході навчання предмета

РЕАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ В ШКІЛЬНОМУ ПІДРУЧНИКУ «ВСТУП ДО ІСТОРІЇ» ДЛЯ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Мороз Ірина
наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Реалізація дослідницького підходу в шкільному підручнику «Вступ до історії» для 5 класу закладів загальної середньої освіти

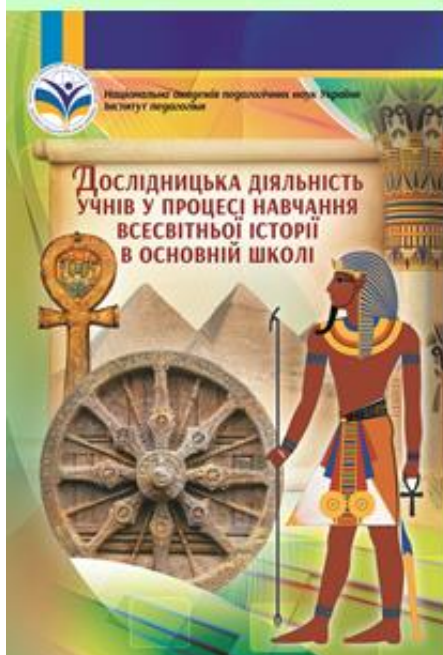

Автори:

*Мороз Петро Володимирович –
кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти Інституту
педагогіки НАПН України*

*Мороз Ірина Володимирівна –
науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти Інституту
педагогіки НАПН України*

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Дослідницька діяльність – це вид навчальної діяльності, який ґрунтується на певній самостійності учнів у розв'язанні творчого (дослідницького) завдання із завчасно невідомим рішенням і спрямований на відкриття учнем суб'єктивно нових знань і способів дій.

Дослідницький підхід має ґрунтуватися на опрацюванні в процесі навчання історії різноманітних джерел інформації.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ В ПІДРУЧНИКУ

Елементи дослідницького навчання в підручнику:

- проблемна подача матеріалу;
 - розвиток навичок формулювання припущень, гіпотез;
 - формування вміння роботи з різноманітними джерелами інформації - навчальний матеріал, історичні джерела, історичні пам'ятки;
 - сприяння розвитку в учнів здатності займати дослідницьку позицію;
 - орієнтація навчального процесу на отримання певного освітнього результату учнями.
- Міні-проект «Історичними стежками рідного краю».**

Синглі очікування

«Тоді був неурожай, засуха. А ще відбирала влада те, що виростили люди... Забирали зерно, продукти, дивилися по горішках, яка сіна — і г'дрили або вилупали. Природили щоденно... Люди від них усе ковали, заночували. Але сказати було неможливо. Вони шукали із шомполами, переклювали геть усе. Люди їли, що було: в полі марало картоплю, мишай, карто, липові листки, корінці, ягоди, гриби, іванка, відрастки від калини, всі підікали або їли соромо. Всі підодували. Дуже багато вмирало людей, цілими сім'ями. Хавали із підкалками. На них нема ні хреста, ні пам'ятника. Іх вгадуєть ті, хто зостав живим. В їх смерті в вічно лише владу».

— Станіслав Іванович Даричко, 2022 р. н., село Ласарівка Житомирської обл.

Фірма 4. Національний музей «Меморіал пам'яті жертв Голодомору в Україні» (м. Київ)

Завдання: На основі тексту підручника та ілюстрацій підготуйте відповіді на запитання: Як події Голодомору відображені в експозиції та пам'ятках Національного музею «Меморіал пам'яті жертв Голодомору в Україні»? Як пошути висловити у вас емоції та пам'ятки музею?

А. Скульптура «Сана пам'ят'» в музеї

А. Скульптурна композиція «Джіння з колосками»

Реалізація дослідницького підходу через практичні заняття та роботи

Під час практичних занять учні виконують пізнавальні і дослідницькі завдання. Основна мета таких завдань - формування предметних компетентностей, дослідницького типу мислення, практичних умінь і навичок здобуття суб'єктивно нових знань з історії. Їх виконання передбачає використання учнями різноманітних джерел інформації - текстові, візуальні, довідкові матеріали, запитання і завдання, Інтернет-ресурси, фонди музеїв, місцеві історичні пам'ятки та ін.

Мета заняття: Розкрити і оцінити роль українців в історії держави, а також визначити значення українців у культурі і мистецтві України. Як вони впливають на розвиток країни та світу?

1. ЕПОХИ СРОЧЕВСЬКОЇ ІСТОРІЇ

1. Що таке історична епоха?

Довідники визначають епоху як тривалий час історичного розвитку. Історичні епохи - це певні періоди історичного розвитку культури, економіки, політики, суспільства, держави, які відрізняються певними рисами. Створюють епоху не лише об'єкти, а й суб'єкти історичного життя, які впливають на розвиток епохи, керують її розвитком, впливають на її зміну. Епохи відрізняються певними рисами: економічними, політичними, культурними, науковими, мистецтвими, релігійними, етнічними та іншими. Епохи відрізняються певними рисами: економічними, політичними, культурними, науковими, мистецтвими, релігійними, етнічними та іншими. Епохи відрізняються певними рисами: економічними, політичними, культурними, науковими, мистецтвими, релігійними, етнічними та іншими.

2. Практичне завдання «Визначення епохи середньовіччя»

Об'єктами у групі

Середньовіччя - це період історії, який тривав з V до XV століття. Це був час, коли Європа вийшла з темряви і почала розвиватися. У цей час відбулися великі зміни в економіці, політиці, культурі та мистецтві. Середньовіччя - це час, коли Європа вийшла з темряви і почала розвиватися. У цей час відбулися великі зміни в економіці, політиці, культурі та мистецтві.

1. Визначити часи середньовіччя, середньовіччя і новий відродження. Назвати їх основні риси і характеристики. 2. Визначити основні риси середньовіччя та новий відродження. Назвати їх основні риси і характеристики. 3. Пояснити, чому середньовіччя та новий відродження є важливими етапами історії України. Назвати їх основні риси і характеристики. 4. Назвати основні риси середньовіччя та новий відродження. Назвати їх основні риси і характеристики.

Матеріал для практичної роботи

Дослідження епохи середньовіччя

Визначити основні риси середньовіччя та новий відродження. Назвати їх основні риси і характеристики. Пояснити, чому середньовіччя та новий відродження є важливими етапами історії України. Назвати їх основні риси і характеристики.

Візуальні джерела інформації

Візуальні джерела інформації - це зображення, які допомагають нам зрозуміти історію. Вони можуть бути картинками, фотографіями, відео та іншими. Вони допомагають нам зрозуміти історію та її зміну.

25

Щодо середньовіччя в наш час історичні джерела дають нам певну інформацію. Вони допомагають нам зрозуміти історію та її зміну. Середньовіччя - це час, коли Європа вийшла з темряви і почала розвиватися. У цей час відбулися великі зміни в економіці, політиці, культурі та мистецтві.

А. Історична картина з епохи середньовіччя

Візуальні джерела інформації - це зображення, які допомагають нам зрозуміти історію. Вони можуть бути картинками, фотографіями, відео та іншими. Вони допомагають нам зрозуміти історію та її зміну.

А. Історична картина з епохи середньовіччя

27

Диференціація завдань в підручнику

3. Практична робота «Історико-географічні регіони на карті України»

Працюємо у парі

1. Уважно проаналізуйте карту «Історико-географічні регіони України». Висловіть свої історико-географічні регіони, де ви проживаєте. Покажите на контурній карті його розташування.
2. Покажите на контурній карті два-три регіони (за вибором одного з вас), які ви вважаєте чи бачите «зі своїм».
3. Обміняйтеся історіями/свідченнями про карті контурних карток. Обміняйтеся обговоріть практичну роботу. Поділіться враженнями від практичної роботи.

Перевірте засвоєне на уроці

ВІДПОВІДЬ Що таке історико-географічний регіон?

РОЗУМІЮ	ВІДПОВІДЬ	ВИСЛОВЛЮ ДУМКУ
1. Які історико-географічні регіони зазначені на карті України та чому вони різняться?	Здійняють візуальну інформацію на карті. Національну структуру і соціум України або іншого країнського регіону України (за ваш вибір). Ознайомтеся на карті з його національними, історичними ознаками та особливостями? Що нового ви дізналися?	1. Поясніть, чому історико-географічний регіон не об'єднує з мовою сучасних адміністративних областей. Своєю думкою обґрунтуйте. 2. Висловіть судження, чому мапа України на історико-географічний регіон має унікальний характер.

ЗВ'ЯЗОК ІЗ СЬОГОДНІМ

Спробуйте використати, як приклад, історико-географічний регіон, на території якого ви проживаєте, вивчаючи на карті, історію, мову, звичаї та інші його особливості.

Додатковий матеріал

61

Методичний апарат дає можливість вчителю диференціювати роботу з учнями.

В підручнику є завдання як для індивідуальної роботи, так і для роботи в парах та групах.

Зверніть увагу на диференціацію завдань наприкінці кожного параграфу. Завдання в рубриках «Знаю», «Вмію», «Розумію» спрямовані на досягнення результатів навчально-пізнавальної діяльності, що зазначені в навчальній програмі; в рубриці «Висловлюю думку» - на розвиток критичного мислення.

Завдання в рубриці «Зв'язок з сьогоденням» допоможуть пов'язати навчальний матеріал з сучасністю та орієнтують учнів до застосування знань і вмінь у повсякденному житті.

Ілюстративному матеріалу відведено вагомому роль у реалізації провідних функцій підручника

Інформаційна та мотиваційна функція

ПОКАЖЧИК ПАМ'ЯТОК, ПАМ'ЯТНИКІВ

▶ Пам'ятник святої Ольги (м. Київ)
 с. 101-102

Володимир Великий
 с. 37, 103-104

◀ Пам'ятник
 Володимру Великому
 (м. Київ)
 с. 103-104

▶ Софійський собор
 (м. Київ)
 с. 104-105

Данило Галицький
 с. 36, 106-107

◀ Пам'ятник королю
 Данилу Галицькому
 (м. Львів)
 с. 106-107

Володимир Хмельницький
 с. 38, 50, 108-111, 129

▶ Пам'ятник
 Володиму Хмельницькому
 (м. Київ)
 с. 108-109

◀ Різниця
 Володимира Хмельницького
 (м. Чернівці)
 с. 110-111

▶ Хмельський палац
 (м. Вінниця)
 с. 111-112

ТА ІСТОРИЧНИХ ДІЯЧІВ

Михайло Грушевський
 с. 114-115, 145

◀ Пам'ятник Михайлові
 Грушевському (м. Київ)
 с. 114-115

▶ Пам'ятник Гурію Курі
 (Чернівецька обл.)
 с. 115-117

◀ Національний музей
 «Мистецтва нашого краю
 Володимир у Україні»
 (м. Київ)
 с. 118-120

▶ Національний
 історико-меморіальний
 заповідник «Білий Яр»
 с. 124-126

◀ Мисливці
 «Листопадний сад»
 і Національний музей
 Історії України у Другій
 світовій війні (м. Київ)
 с. 123-124

▶ Меморіал
 Незалежності
 (м. Київ)
 с. 129

◀ Музей Вебескові Соколу в Івано-Франківську
 с. 124-126

Ілюстративний матеріал та текст підручника

◀ Експозиція «Поділля»
 Національного музею народної
 архітектури та побуту України.
 На фото — хата з с. Пулі
 Чортківського району
 Вінницької області [1882 р.]
 та церква з с. Зелене
 Ізяславського району
 Тернопільської області [1817 р.]

Довідатися про особливості розвитку кожного регіону можна в музеях народної архітектури та побуту, музеях і центрах народного мистецтва, етнографічних музеях, музеях стародавнього побуту і народних ремесел. Відвідавши їх, ви зможете побачити типи жител, їхні начиння, знаряддя праці, одяг, твори народно-то мистецтва того чи іншого регіону в різні часи.

Найбільше пам'яток про життя та побут населення України зберігається в Національному музеї народної архітектури та побуту України (розташований у селі Паросіві на лівокарпатській околиці Києва) та Національному історико-етнографічному заповіднику «Перемога» (Перемога-Хмельницький, Київська обл.).

Також радимо подорожувати Україною, відвідувати музеї, де співробітники дадуть ціннішу інформацію про свій край, його історію та особливості.

◀ Традиційні костюми Східного Поділля (ліворуч) та Східного Полісся (праворуч)
 кінця XIX — початку XX ст. (районні музеї)

Працюємо у парі

Розділіть ілюстрації, присвячені українському селу XIX — початку XX ст., та порівняйте їх в контексті підручника. Визначте особливості забудови українського села у цей період.

А. Вітряк з селу Іршавині (Григорів) та Воскресенська церква в селі Костирів А.
 (Львівська область). Національний музей народної архітектури та побуту України

Основним типом традиційного сільського житла в Україні була хата. У різних регіонах були свої особливості в будівництві та оздобленні хат. Переважно це заглиблені, білі стіни й узорчаті, будівлі під солом'яним чи очеретяним дахом. Хати пізнішої частини України і Карпатських гір були дерев'яними та мали відкриті стіни.

А. Хата кінця XIX ст. в селі Шмиши Полтавської області. Внутрішній вигляд хати з дерев'яним
 Національний музей народної архітектури та побуту України

Завдання на аналіз ілюстративного матеріалу як джерела інформації.

Працюємо у парі

Складіть розповідь про особливості підводної археології на Івано-Франківщині підручачка.

3. Де зберігаються речові пам'ятки історії?

Речові пам'ятки історії, зокрема знахідки археологами, зберігають у музеях. Дайте стисло роз'яснення, які види музеїв бувають і в чому полягають особливості їхньої діяльності.

Музеї поділяються на історичні, краєзнавчі, природничі, літературні, меморіальні, мистецькі, етнографічні, технічні. Є також історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби, музеї історії техніки, музеї війни, музеї-апенки. Музеї також діють при багатьох установах та навчальних закладах.

Загальноісторичні музеї збирають, зберігають, вивчають і експонують для огляду матеріали про розвиток суспільства в різні історичні періоди, визначні історичні події, а також знаряддя праці, пам'ятки побуту та культури. Найбільшим таким музеєм у нашій країні є Національний музей історії України. У цьому зберігається понад 500 тисяч експонатів, які розповідають про історію України з найдавніших часів до сьогодення. Фізично Національного музею історії України є Музей історичних колекцій, де експонуються

Запам'ятайте

Музей — установа, в якій зберігають, досліджують і виставляють для огляду різноманітні пам'ятки історії людства, природи тощо.

Обговоріть у класі

Розгляньте картини відомих художників на історичну тематику. Що на них зображено (господарська діяльність, історична подія, історична особа тощо)? Як використати ці малюнки в картках?

- 1 Микола Іванков. В'їзд Богдана Хмельницького до Києва
- 2 Микола Павличенко. Життя в Україні
- 3 Сергій Васильович. Коши-гармиш з мотрицею
- 4 Наталія Павличенко. Петляки Петро Ковалюк — Савйдович
- 5 Наталія Павличенко. Отаман Іван Сіро

Додатковий матеріал 139

Джерело до вивчення історії

69

Ілюстративний матеріал як самостійне джерело інформації

В Україні головним спеціалізованим центром зберігання фотографій, кінофільмів, відеофільмів, грамофонних пластинок, магнітних касет є Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного у місті Києві.

> Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного

2. Як аналізувати фотографію?

Фотографія фіксує різноманітні аспекти людського життя: повсякдення, побут, моду, виробничі процеси, розваги, дозвілля, різноманітні історичні події тощо. Таким чином, фотографія стала хронікою суспільного та буденного життя як людства загалом, так і конкретної людини.

Фотографія є цінним історичним джерелом, оскільки на ній фіксуються інформація, зберігається та переноситься в часі та просторі. Вона неможливо зупинити час, фіксує миттєві події, явища, об'єкти. Досліджуючи фотографії, можна отримати інформацію про історичні події, авичай, культурне та політичне життя відповідного історичного періоду. Тому важливо ознайомити алгоритми аналізу фотоджерел.

Запам'ятайте

Алгоритм (послідовність кроків) дослідження фотоджерел:

1. Уважно розгляньте світлинку. Опиніть, що ви бачите на ній.
2. Коли був зроблений знімок (рік, пора року, подія)?
3. Опиніть осіб, зображених на фотографії, а також їхні дії.
4. Які об'єкти (предмети, речі, споруди тощо) зображені на фото?
5. Яку нову інформацію ви отримали, розглядаючи та аналізуючи це фото? У чому цінність фотографії для історика?

Практична робота

«Інформація про минуле з візуальних джерел»

Об'єднайтеся у групи

Спільно проведіть дослідження фотографій з певної тематики (можливі теми досліджувати кілька груп) відповідно до алгоритму їх аналізу. Виконайте додаткові завдання для кожної з груп. Результати вашого дослідження представте однокурсникам.

Група 1. «Українське село початку XX століття»

Як на фотографіях відображено життя українського села на початку XX ст.? Опиніть один, знаряддя праці тогочасних селян.

Значну увагу приділено формуванню вміння працювати з історичними та контурними картами

§ 6. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НА ІСТОРИЧНИХ КАРТАХ

1. Як користуватися історичною картою?

Поміркуйте

На основі тексту визначте, яких правил варто дотримуватися під час роботи з історичною картою.

Запам'ятайте

Легенда історичної карти — це періодично вивчаючи на карті умовні позначки, символи і пояснюють до них, які дозволяють відобразити від історичних подій чи особливостей розвитку країни (регіону) в певний історичний час.

Для того щоб отримати необхідну інформацію з карти, потрібно змістити з нею прорисовку. Під час роботи з картою як джерелом інформації, варто дотримуватися таких правил:

1. Прочитайте назву карти. Вона завжди вказує на певний історичний час та історичний простір. Наприклад, «Світ напередодні Другої світової війни», «Європа у XV ст.», «Виконання та становлення Русі-України IX–XI ст.» тощо.
2. Знайдіть і уважно вивчіть легенду карти, яка містить умовні позначки, використані для відображення історичних подій чи особливостей розвитку території. Найчастіше її розміщують в одному з кутів карти.

Звичайні на історичних картах наводять такі умовні позначення:

- Щоб відобразити спрямування руху військ учасників подій (пересування в просторі народів, військ), використовують стрілки різної форми і кольору.
- Місця важливих битв позначають скрещенням зброї (мечі, списи, списки тощо).
- Місця позначають кружочками або квадратиками, а величчі поселення — кружочками малого розміру чи арабським.
- Щоб позначити кордони держав та інші межі, використовують різноманітні лінії (суцільні, пунктирні, штриховані тощо).

3. Як працювати з контурною картою?

Контурна карта — це особливий вид карт, на яких нанесені тільки контури країн та територій, основні географічні об'єкти (річки, моря, гори, місця розташування міст). Вони призначені для виконання навчальних завдань шляхом нанесення потрібних умовних позначень та назв об'єктів на основі карти в процесі вивчення історичних подій. У легенді карти мають бути відображені всі нанесені умовні позначення та пояснює, що означає з них означення.

Робота з контурними картами дає результат лише в тому разі, якщо дотримуватися певних правил. Оформлення контурної карти вимагає також уважності, охайності й точності.

Для роботи на контурній карті використовуйте прості й кольорові олівці. Не можна робити позначки формами, фломастерами та маркерами. Підписи назв територій, країн, населених пунктів варто робити друкованими літерами.

Картам відведено вагому роль у реалізації провідних функцій підручника.

Група 1. Карта «Київська держава за часів Ярослава Мудрого (1019–1054 рр.)»

1. Який історичний період відображено на цій карті? 2. Опишіть територіальні межі Київської держави за часів Ярослава Мудрого. Використайте при цьому назви річок, моря та гір. Вкажіть назви сусідніх держав та племен. 3. Назвіть столицю Київської держави. 4. Яку ще додаткову інформацію можна отримати з цієї карти?

2. Які історико-географічні регіони є на теренах України?

Поділ України на історичні регіони має умовний характер. Історико-географічні регіони, на відміну від сучасних адміністративних областей, не мають чітких меж і територіально не збігаються з ними. Це зумовлено тим, що протягом історії кордони таких регіонів змінювалися: дрібні з них у різний час входили до складу різних держав.

У вивченні немає єдиної думки, щодо кількості та назв історико-географічних регіонів на теренах України. Втім, більшість із них вирізняють такі: Середня Наддніпрянина, Поділля, Волинь, Поділля, Галичина, Закарпаття, Буковина, Північ, Бессарабія (Шадрина), Таврія, Причорномор'я, Бугдан, Закарпаття, Донщина, Слобожанщина і Сіверщина.

Запам'ятайте

Історико-географічний регіон — територія, яка на історично-географічному рівні має певні риси та особливості, пов'язані з географічними умовами, формою території, етнічними, мовними, культурними тощо.

Обговоріть у класі

Порівняйте карту «Історико-географічний регіон України» та адміністративну карту України (розміщена на форзаці підручника). Що в них є спільного, а що — відмінного?

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

*Мороз Петро,
канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

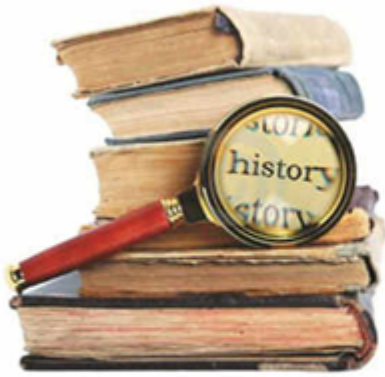

Потреба досліджувати навколишній світ – це одна із найбільш цінних та ефективних особливостей психіки людини, яка забезпечує умови її адаптації до зовнішнього середовища, задоволення творчих, духовних та емоційних потреб.

Особливої цінності набувають уміння швидко і ґрунтовно аналізувати проблемну ситуацію, здатності знайти рішення (часом нестандартне) цієї проблеми, взяти відповідальність за його прийняття.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

*«Дитина від своєї природи-
допитливий дослідник, відкривач
світу...»*

*Слід дитину спонукати до
самостійної пізнавальної діяльності,
формуючи з малих літ допитливість,
прагнення до навчання, яке має бути
радісною працею” .*

В. Сухомлинський

**Традиційне
навчання**

**Результат
спрямований
на одну
«правильну»
відповідь чи
інтерпретацію**

Традиційне навчання не в змозі повною мірою забезпечувати умови для розвитку творчих здібностей школярів, оскільки в його процесі увага та енергія учнів концентрується в основному на змісті засвоюваного матеріалу.

Як наслідок, пасивне сприйняття інформації учнями переважає над її осмисленням - учні часто завчають навчальний матеріал підручника без розуміння, як отримані знання використовувати у життєвих ситуаціях.

- ✓ Формалізм в оцінюванні навчальних досягнень учнів, коли часто дитині не дається право на помилку або ця помилка оцінюється негативно, призводить до того, що дитина боїться висловлювати перед вчителем та учнями власну думку з того чи іншого питання.
- ✓ Звідси безініціативність та стереотипність мислення учнів, звичка виконувати типові завдання стандартним способом і як наслідок свідоме чи підсвідоме стримування нетрадиційних (оригінальних) підходів до розв'язання навчальних проблем з історії.

ЯКА ФОРМУЛА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ?

«Не треба фантазувати про майбутній світ і професії – треба просто допомогти нашим дітям підготуватися до викликів майбутнього, хоч як вони виглядатимуть».

Кен Робінсон

Формула органічної освіти:

«Створення сприятливих умов для дітей, завдяки яким вони зможуть розкрити й примножити свої таланти і здібності»

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ

Не лише в передаванні готових знань, умінь та навичок учням, а створити умови, що сприяють активізації дослідницької діяльності учнів, серед яких ми виділяємо такі:

- - доброзичлива атмосфера в колективі, насамперед це вияв толерантності (прийняття вчителем різних ставлень (міркувань) учнів до визначеної проблеми та їхніх думок, повага до співрозмовника);
- - поєднання індивідуальних і колективних форм навчання;

- - ознайомлення учнів з раціональними прийомами дослідницької діяльності;
- - врахування індивідуальних психічних особливостей учнів;
- - спрямування взаємодії на усунення психічних бар'єрів між учасниками діяльності.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Дослідницька діяльність – це вид навчальної діяльності, який ґрунтується на певній самостійності учнів у розв'язанні творчого (дослідницького) завдання із завчасно невідомим рішенням і спрямований на відкриття учнем суб'єктивно нових знань і способів дій.

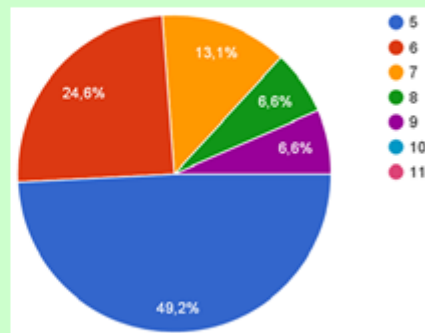
Дослідницький підхід має ґрунтуватися на опрацюванні в процесі навчання історії різноманітних джерел інформації.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

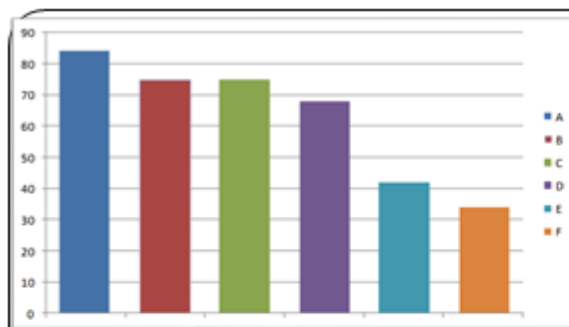

93,4% вчителів історії, що взяли участь в опитуванні, позитивно ставляться до дослідницької діяльності в процесі навчання історії в основній школі.

З якого класу потрібно починати організовувати дослідницьку діяльність учнів з історії?

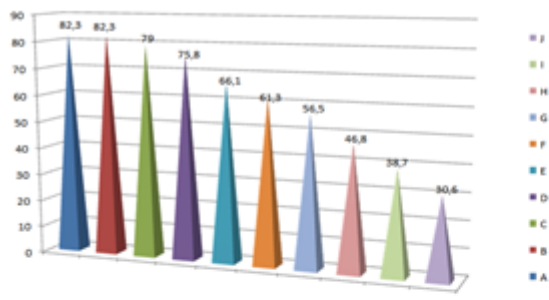
49,2% опитаних вчителів історії відповіли, що це потрібно робити з 5 класу, 24,6% - з 6 класу, 13,1% - з 7 класу, 6,6% - з 8, та 6,6% - з 9 класу.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

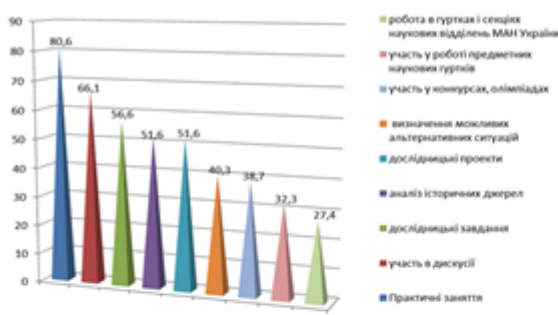
Впровадження дослідницької діяльності у навчальний процес на думку вчителів, що взяли участь в опитуванні:

- сприяє створенню позитивної мотивації учнів до навчання (84%);
- забезпечує умови для повноцінного формування знань, умінь і навичок, передбачених освітніми стандартами (75%);
- стимулює вироблення навичок здобувати знання шляхом самостійного аналізу історичної події чи явища (75%);
- спонукає учнів до створення оригінального навчально-значущого продукту (68%);
- дозволяє формувати активну, творчу особистість (42%);
- розвиває критичне мислення учнів (34%).

Які з перерахованих компонентів дослідницьких умінь Ви намагаєтесь розвивати у своїх учнів (виберіть декілька варіантів)

- працювати з історичними документами різного типу – 82,3%;
- відстоювати свою точку зору, пояснювати, полемізувати – 82,3%;
- здобувати інформацію із різних джерел одночасно та порівнювати історичні факти – 79%;
- аналізувати історичний матеріал, виділяти головне в навчальному матеріалі – 75,8%;
- продукувати ідеї, висувати гіпотези в умовах проблемної ситуації – 66,1%;
- обґрунтовувати, систематизувати, класифікувати – 61,3%;
- проявляти незалежність судження, нестандартність мислення – 56,5%;
- самостійно знаходити проблему в історичному матеріалі – 46,8%;
- бачити протиріччя, переносити знання і вміння в нову ситуацію – 38,7%;
- передавати здобуту теоретичну інформацію іншим в доступній формі – 30,6%.

Які види дослідницьких робіт найбільше подобається Вашим учням (необхідне вибрати)

- практичні заняття з історії, які містять елементи проблемного пошуку- 80,6%;
- участь у дискусії – 66,1%;
- завдання дослідницького характеру на уроках історії – 56,6%;
- аналіз історичних джерел, порівняння їх між собою, висловлення своєї точки зору - 51,6%;
- навчальні дослідницькі проекти – 51,6%;
- визначення можливих альтернативних ситуацій історичного розвитку за джерелами – 40,3%;
- участь у конкурсах, олімпіадах – 38,7%;
- участь у роботі предметних наукових гуртків – 32,3%;
- робота в гуртках і секціях наукових відділень Малої академії наук України – 27,4%.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Втім, лише 63 % респондентів дали відповідь, що вони активно використовують дослідницьку діяльність в навчальному процесі, 25% - час від часу, а 12 % - вкрай рідко.

Основні негативні чинники, що ускладнюють впровадження дослідницької діяльності в освітній процес:

- пізнавально-інформаційне перевантаження навчального процесу, внаслідок чого учні не в змозі глибоко осмислити великі обсяги навчального матеріалу за передбаченої навчальною програмою час. Як наслідок пасивне сприйняття інформації учнями переважає над її осмисленням;
- велике наповнення класів;
- низька мотивація вчителя та учня, їх пасивність;
- класична класно-урочна система, застарілі методи навчання;
- відсутність чіткої методики організації дослідницької діяльності.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Залучення школярів до дослідницької діяльності дозволяє з успіхом вирішувати багато освітніх проблем – зокрема, пов'язані з індивідуальним підходом, рівневою диференціацією, створенням позитивної навчальної мотивації, професійною орієнтацією.

Більше того, дослідницька діяльність зміцнює позитивну самооцінку, підвищує рівень домагань, породжує впевненість у собі і почуття задоволення від досягнутих успіхів .

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ І ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Новосьолова Валентина,
канд.пед. наук,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Формування ключових і предметної компетентностей здобувачів освіти засобами підручника української мови

**Новосьолова Валентина Іванівна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України**

Компетентнісно орієнтований освітній процес

- **Передбачає не накопичення знань та інструктовані дії, а виробляє в учнів здатність пізнавати життєві реалії, у яких ці знання мають значення;**
- **Формує й розвиває креативні здібності, фінансову грамотність і підприємливість**

Компетентнісний підхід

**Спрямованість
навчально-виховного процесу
на досягнення результатів, якими є ієрархічно
підпорядковані ключова, загальнопредметна
і предметна (галузева) компетентності**

(Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти)

Ключові компетентності

**Ключові (загальноосвітні) компетентності –
здатності, яких набуває кожен учень як суб'єкт
освітнього процесу для самовизначення,
загального розвитку й самореалізації**

Ключові компетентності

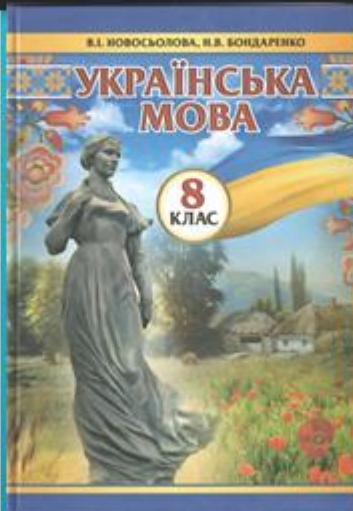
- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, здорового способу життя;
- підприємливість і фінансова грамотність.

Предметна компетентність

Предметна компетентність – набутий учнями в процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань

(Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти)

Компетентісно спрямовані підручники української мови для 7-9 класів

Компетентісно спрямовані підручники української мови для 10-11 класів

Інноваційність, методична цінність, переваги підручників

- Побудовані на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів;
- здатні забезпечити досягнення освітніх результатів – ключових і предметної компетентностей, що не обмежуються лише знаннями й уміннями, а передусім сформованими на основі цих компонентів ставленнями й поведінковими нормами;
- навчають учнів цілеспрямованості, самостійності, відповідальності за результати власної навчальної діяльності;
- пропонують системну роботу з мовленнєвими жанрами, передбаченими чинною програмою, що сприяє соціалізації учнів, формуванню впевненості в собі, активності, ініціативності;
- навчають здобувачів освіти цілеспрямованості, самостійності, відповідальності за результати власної навчальної діяльності;
- сприяють формуванню емоційного інтелекту;

Інноваційність, методична цінність, переваги підручників

- Передбачають системну роботу над збагаченням активного словника здобувачів освіти, формуванням у них культури мовлення;
- реалізують право учнів на вибір варіанта домашнього завдання, способу засвоєння й опрацювання навчального матеріалу;
- пропонують здобувачам освіти реальну програму самовдосконалення, орієнтують їх на формування власної освітньої траєкторії;
- визначають можливості застосування навчального матеріалу за межами школи;
- спонукають школярів на пошуки нової інформації, навчають думати, аналізувати, порівнювати, класифікувати, доповнювати, застосовувати, формують комунікабельність, здатність працювати в команді;
- цікаві за змістом, оформленням, способами подання матеріалу не лише учням і вчителям, але й батькам;
- реалізують завдання соціокультурної змістової лінії.

Інноваційність, методична цінність, переваги підручників

- **Підручники для 10-11 класів пропонують оригінальну авторську методику навчання риторики;**
- **кожна тема, передбачена програмою, мотивована, ґрунтовно висвітлена, добре укомплектована практичним матеріалом.**

МЕТОДИКА РОЗРОБЛЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

*Онопрієнко Оксана,
канд. пед наук,
завідувач відділу початкової освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Методика розроблення і застосування інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів

*Онопрієнко Оксана Володимирівна,
завідувач відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Державний стандарт початкової освіти (2019)

28. Державна атестація здобувачів освіти проводиться у формі контрольних робіт з метою проведення моніторингу якості освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти та/або якості освіти.

28. Вимірювання результатів навчання здобувачів освіти відбувається шляхом:

формувального оцінювання, яке допомагає відстежувати особистісний розвиток здобувачів освіти і хід опановування ними навчального досвіду як основи компетентності, вибудовувати індивідуальну траєкторію особистості;

підсумкового оцінювання, під час якого навчальні досягнення здобувачів освіти співвідносяться з обов'язковими результатами навчання, визначеними цим Державним стандартом.

Завдання для державної підсумкової атестації здобувачів освіти розроблюються з урахуванням компетентнісного підходу.

Типова освітня програма (НУШ – 1)

Контроль і оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюються на суб'єкт-суб'єктних засадах, що передбачає систематичне відстеження їхнього індивідуального розвитку у процесі навчання. За цих умов контроль-оцінювальна діяльність набуває для здобувачів формульованого характеру. Контроль спрямований на пошук ефективних шляхів поступу кожного здобувача у навчанні, а визначення особистих результатів здобувачів не передбачає порівняння із досягненнями інших і не підлягає статистичному обліку з боку адміністративних органів.

Упродовж навчання в початковій школі здобувачі освіти опановують способи самоконтролю, саморефлексії і самооцінювання, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції.

Навчальні досягнення здобувачів у 1-2 класах підлягають вербальному, формульованому оцінюванню, у 3-4 – формульованому та підсумковому (бальному) оцінюванню.

Типова освітня програма (НУШ – 1)

Формульоване (поточне) оцінювання.

Відстежуємо якість перебігу процесу навчання.
Діагностуємо навчальні досягнення на кожному з етапів процесу навчання.
Спільно з учнями оцінюємо поточні результати вербально.
Приймаємо рішення щодо подальших педагогічних кроків.

Підсумкове (тематичне) оцінювання.

Контролюємо результати засвоєння навчальної теми.
Зіставляємо досягнення учнів з очікуваними результатами освітньої програми.
Оцінюємо результати вербально.
Приймаємо рішення щодо подальших педагогічних кроків.

**Порівняльний аналіз таксономічних систем для когнітивної сфери
(за Л. Артемчук)**

<i>Б. Блум</i>	<i>В. Беспалько</i>	<i>М. Скаткін</i>	<i>Г. Клузе і Ж. Піаже</i>
Знання (запам'ятовування)	Знаюмство (ідентифікація)	Сприймання, осмислення, запам'ятовування	Примітивна форма сприймання
Розуміння (змісту вивченого)	Відтворення (типові завдання)	Застосування (у типових ситуаціях)	Початкове осмислення
Застосування (у нових ситуаціях)	Вміння (нетипові завдання)		Змістовий (формування понять)
Аналіз (розділити ціле на складові)	Трансформація, творчість (побудова методу розв'язування проблем і пошукових задач)	Застосування (у нових ситуаціях)	Практично- змістовий (подальше перетворення відомостей)
Синтез (створювання цілого з частин)			
Оцінювання (визначення цінності засобів для досягнення мети)			

За матеріалами УЦОЯО

Методикою розроблення інструментарію формувального оцінювання передбачається створення діагностувального завдання відповідного рівня складності

- Типове завдання, яким передбачається репродуктивна діяльність в тому числі за наданим зразком.
- Типове завдання, яке виконується учнями самостійно без опори на зразок чи підказки.
- Нетипове завдання, для вирішення якого учень має відтворити відомий шлях міркування або застосувати засвоєний спосіб діяльності.
- Творче завдання на застосування навчального досвіду в ситуації, наближеній до життєвого контексту, для виконання якого потрібно самостійно відшукати шлях розв'язання проблеми, пригадати (дібрати) доступну інформацію і пристосувати її до наданої умови, поєднати й доцільно використати елементи знання чи вміння з інших тем.

Діагностувальні завдання містять стимули до діяльності за ієрархією розумових процесів

1. За цілями і розумовими процесами нижчого порядку:
 - розпізнавання, ідентифікація навчального змісту, просте його відтворення по пам'яті чи за наданим зразком:
«упізнай», «перекажи», «назви», «зафіксуй»;
 - застосування знань або способів дії у звичних навчальних умовах і типових ситуаціях
«опиши», «проілюструй», «добери», «наведи приклад»;
 - відтворення відомого шляху міркування або застосування засвоєного способу діяльності
«використай», «поясни», «знайди значення», «визнач».

Діагностувальні завдання містять стимули до діяльності за ієрархією розумових процесів

2. За цілями і розумовими процесами вищого порядку:

- творче застосування навчального досвіду в ситуаціях, наближених до життєвого контексту, для виконання яких потрібно самостійно відшукати шлях розв'язання проблеми, дібрати доступну інформацію і пристосувати її до наданої умови, поєднати й доцільно використати елементи знання чи вміння з інших тем «виділи частини», «вияви відмінності», «встанови взаємозв'язки», «з'ясуй», «розглянь різнобічно», «класифікуй»; «побудуй», «скомбінуй», «сплануй», «створи», «запропонуй альтернативу»;
- оцінити об'єкт чи явище, спрогнозувати перспективу: «надай оцінку», «вислови ставлення», «захисти точку зору», «оціни логіку», «перевір», «зроби висновок», «передбач наслідки».

Приклад діагностувальних завдань, створених на основі таксономії навчальних цілей

The image displays four examples of diagnostic tasks from a textbook, each presented in a separate box with a title, text, and a grid for solving the problem.

Task 1: Яка Простіша
З'єднай лінійки умову і запитання задачі з відповідними частинами тексту.
У іліака на голках 4 жовті листки і 3 зелені. Скільки всього листків на голках іліака?
ЗАПИТАННЯ УМОВА

Task 2: Прочитай задачу. Познач на схемі числові дані і шукає.
У сороки 9 намистин. Із них 4 намистини червоні, а решта — білі. Скільки білих намистин у сороки?
[Diagram showing a horizontal line with 9 boxes, 4 of which are red and 5 are white]

Task 3: Доповни умову задачі числовим даним. Розв'яжи задачу.
У коврака за щодами було зернин. Він прококетує 8 зернин. Скільки зернин залишилося за щодами у коврака?
[Diagram showing a grid with 8 dots]

Task 4: Розв'яжи задачу.
Пауук пліє павутину впродовж цілого тижня і ще 2 дні. Скільки днів пліє павутину пауук? У який день тижня він закінчив роботу, якщо почав у понеділок?
[Diagram showing a grid with 10 columns]

УРОК ІСТОРІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

*Пометун Олена,
д-р пед. наук, професор,
головний науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Урок історії у контексті розвитку критичного мислення учнів

Пометун Олена Іванівна,
доктор пед. наук, проф.,
Гол. наук. співробітник відділу
суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України

Критичне мислення – це

такий тип мислення, що характеризується здатністю людини

- бачити проблеми, ставити запитання
- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його

На уроках історії формуємо уміння

- Аналізу передумов та причин події
- Аналізу контексту (хто, що, коли, як, навіщо, де)
- Оцінки та інтерпретації подій
- Проведення паралелей з теперішнім часом
- Систематизації історичної інформації, висування гіпотез та оцінки альтернатив історичного розвитку
- Обґрунтування власної позиції та прийняття свідомих рішень

На уроках історії формуємо уміння

- Постановки запитань
- Ефективного пошуку інформації
- Знаходження і опрацювання первинних (аутентичних) та вторинних джерел, їх розрізнення та оцінки
- Факт-чекінгу: знаходження і перевірки
- Розрізнення фактів від думок та суджень
- Аналізу фото, лого, символів, постерів, інфографіки, інших візуальних зображень

Складники технології розвитку критичного мислення учнів

Структура уроку в технології розвитку критичного мислення

- **ВСТУПНА:** до **10%** часу уроку
[актуалізація, мотивація, тема й очікувані результати уроку]
- **ОСНОВНА:** до **75%** часу уроку
[конструювання учнями знань, умінь, ставлень і смислів]
- **ПІДСУМКОВА:** до **15%** часу уроку
[узагальнення засвоєного, рефлексія перебігу та результатів уроку]

Результати уроку: після цього уроку учні зможуть

КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Три групи інструментів вчителя з розвитку критичного мислення учнів

ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ 1917–1921 рр.

1. Які чинники визначали повсякдення українців у 1917–1921 рр.
2. Які факти свідчать про зміни в повсякденному житті українського населення
3. Як впливають на життя людей революційні події

Вступна частина

Про що йтиметься на цьому уроці?

Поставте 2-3 запитання до карикатури, пов'язавши її з темою уроку.

Карикатура. За свободу і мир в Україні. 1919 р.

Основна частина: визначення чинників (в групах+коло ідей)

Які чинники і як саме впливали на повсякденне життя населення

Які чинники впливали	Який вплив здійснили
1.	
2.	
3.	
4.	

Основна частина: опрацювання первинних джерел

Проаналізуйте в групах документи та візуальні джерела, послідовно відповідаючи на запитання

- 1) Який документи опрацювали? Про який етап української революції йдеться?
- 2) Які факти щодо змін у житті населення відображено в документах? (Складіть перелік і проілюструйте його прикладами)
- 3) Як ви оцінюєте ці зміни?

Основна частина: обґрунтування позиції

Який шлях розвитку суспільства — еволюційний чи революційний — ви вважаєте більш ефективним?

Революційний, тому що	Еволюційний, тому що
<i>По-перше</i>	<i>По-перше</i>
<i>По-друге</i>	<i>По-друге</i>
<i>По третє</i>	<i>По третє</i>

Підсумкова частина: есе

Якби ви були представником якоїсь тогочасної політичної сили, чи взяли б ви на себе відповідальність закликати населення до революції?

Ремоделювання - реконструювання уроку в критичний передбачає:

- формулювання вчителем (в залежності від теми і навчального матеріалу) завдань з розвитку КМ учнів
- внесення змін у структуру і методику уроку
- відбір і використання методів і стратегій розвитку КМ в залежності від сформульованих завдань уроку
- Організація активної самостійної роботи на уроці кожного учня у поєднанні з інтерактивним навчанням

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ЗАСОБІВ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Попова Людмила,
канд., пед. наук, доцент,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

Реалізація функцій засобів компетентісно орієнтованого навчання української мови

Сучасні засоби навчання не тільки стимулюють освітню діяльність учнів ліцею, а й спонукають до активних когнітивних і мовленнєвих дій, стають поштовхом до набуття здобувачами освіти нових умінь і навичок.

Попова Людмила Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

- засоби, за допомогою яких здійснюється процес навчання мови (Словник-довідник з української лінгводидактики, 2015, с. 87);
- допоміжні матеріальні засоби школи з їх специфічними дидактичними функціями (Фіцма М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти, 2002, с. 140);
- матеріальний або ідеальний об'єкт, який «розміщено» між учителем та учнем і використовується для засвоєння знань, формування досвіду пізнавальної та практичної діяльності. Засіб навчання суттєво впливає на якість знань учнів, їхній розумовий розвиток (Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2008, с. 183)

Візуальні, аудіальні, полімодальні

ЗАСОБИ
КОМПЕТЕНТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЯК ОДИН ЗІ
СКЛАДНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

підвищують
продуктивність
навчально-
пізнавальної
діяльності
здобувачів освіти

забезпечують
набуття учнями
досвіду
мовленнєвої
діяльності

впливають на
ефективність
формування
предметної і ключових
компетентностей
старшокласників

3

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ
НАВЧАННЯ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1

сприяє успішному
досягненню
визначеної мети й
засвоєнню учнями
знань

2

активізує
пізнавальну
діяльність
здобувачів освіти

3

позитивно впливає
на процес засвоєння
учнями норм
сучасної української
літературної мови

4

уможливило
залучення суб'єктів
освітнього процесу
до різних видів
мовленнєвої
діяльності

4

ФУНКЦІЇ ЗАСОБІВ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Виокремлені на основі
аналізу праць українських і
зарубіжних учених

освітня

інформаційно-
ілюстративна

стимулювальна

інтегровальна

5

ОСВІТНЯ ФУНКЦІЯ

Засоби навчання оптимізують освітній процес, забезпечують ефективність і продуктивність здобування учнями знань, формування вмінь і навичок з української мови.

Розгляньте схему. Чи достатньо в ній інформації, щоб характеризувати особливості оформлення оголошення?

Позначте структурні елементи, спираючись на які можна пояснити функції оголошення, вимоги до його оформлення.

У чому полягає особливість приватних оголошень? Як зробити оголошення привабливим?

6

ІНФОРМАЦІЙНО-ІЛЮСТРАТИВНА ФУНКЦІЯ

Засоби навчання репрезентують певну навчально-пізнавальну інформацію з української мови, обсяг і зміст якої визначений вимогами чинної програми й зумовлений когнітивними потребами здобувачів освіти

Розгляньте карту пам'яті. Сформулюйте правила написання складних прийменників. Складіть карту пам'яті «Правопис часток».

7

СТИМУЛОВАЛЬНА ФУНКЦІЯ

Засоби навчання стають стимулом до набуття досвіду здійснення таких мисленневих операцій, як аналіз, синтез, узагальнення, зіставлення, порівняння тощо; спонукають учнів до формування мовних, мовленневих і текстотвірних умінь і навичок тощо.

Розгляньте хмару тезів. Випишіть окремо прикметники, які характеризують позитивні й негативні риси характеру особистості. Доповніть перелік власними прикладами. Охарактеризуйте друга або подругу.

<https://wordart.com>

8

ІНТЕГРУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ

Засоби навчання української мови уможливають одночасний і взаємопов'язаний розвиток ключових і предметної компетентностей

В анонсі однієї з телепрограм «Запам'ятай!» зазначено: «Часто чуємо, як без урахування орфоепічних норм неправильно вимовляються слова «радишся», «дивишся» з акцентуванням на -шся, коли ж ми замість фонем «ш» у закінченні підставимо «с», ці слова звучатимуть милозвучніше. Теж саме у словах «зважся», «поріжся», тут ми замінюємо у вимові «ж» на пом'якшене «з», і ці слова звучать легше». Перегляньте цю передачу у відеохостингу youtube (<https://www.youtube.com/watch?v=N38zAON7bi>) і сформулюйте подібні рекомендації для правильної вимови звукосполучень і слів. Запишіть відеопоради для однокласників.

9

Застосування на уроках української мови засобів навчання сприятиме активізації пізнавальної діяльності учнів, стимулюватиме їх до оволодіння новим видом діяльності й моделювання шляхів застосування нових знань. Урахування виокремлених функцій уможливить правильний і методично доцільний вибір засобів компетентісно орієнтованого навчання української мови.

10

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УЧНІВ КУРСУ «ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА»

*Ремех Тетяна,
канд. пед. наук,
завідувач відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Який курс викладають в 10 класі

- Із 2018-2019 навчального року в школах десятикласники опановують інтегрований курс «Громадянська освіта» (рівень стандарту)
- Громадянська освіта – розвиток та соціалізація особистості, формування її національної самосвідомості, громадянської позиції, загальної культури, світоглядних орієнтирів, критичного мислення, творчих здібностей, дослідницьких та аналітичних навичок і професійних якостей
- Курс є інтеграцією основ філософії, соціології, політології, права, економіки

Якими є мета та програмові завдання курсу

- забезпечення цілеспрямованої підготовки старшокласників до функціонування у системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальної участі в суспільній діяльності
- формування **громадянської компетентності** учнівської молоді (в сукупності її складників), що забезпечує її активну громадянську позицію, здатність відповідально реалізовувати свої права та обов'язки в конкретній ситуації, налагоджувати соціальне партнерство у розв'язанні суспільних проблем

У чому особливості курсу

- Громадянська компетентність формується/розвивається лише в діяльності
- Завдання громадянської освіти в школі (на відміну від інших предметів) – формування в учнів умінь «поводитись», «проявлятись», «реалізуватись у життєвих ситуаціях», «спілкуватись з іншими», «отримувати досвід поведінки, взаємодії, взаємовідносин», що досягається лише за умов активної залученості учня до навчання, його «занурення» у відповідні навчальні ситуації на уроці й поза ним
- Навчання учнів курсу має забезпечувати їхню активну залученість до освітнього процесу

Що вчителі розуміють під громадянською компетентністю учнів (на основі анкет)

- Відповідальний активний громадянин
- Адаптація в соціумі
- Громадянські знання, уміння, цінності
- Національні та загальнолюдські цінності, демократія
- Особливості взаємодії людини в суспільстві
- Свідомий, активний громадянин
- Самосвідомість, патріотизм, відповідальність
- Громадянська й правова активність
- Реалізація громадянських цінностей
- Здатність людини активно, відповідально, ефективно реалізувати права і обов'язки
- Знання своїх прав та обов'язків та вміння їх відстоювати
- Патріотизм, совість, відповідальність
- Активна життєва позиція
- Громадянська активність, патріотизм та інтернаціоналізм, чесність людини
- Патріотизм, громадянська активність, гідність
- Комунікабельність, відповідальність, національне вихованість
- Активна позиція, відповідальність за свої рішення, свідомий вибір
- Громадські цінності, потреби людини, громадська активність
- Активна позиція, реалізація прав, виконання обов'язків

Що таке громадянська компетентність

- цілісне інтегроване утворення в сукупності здатностей особистості, необхідних для її успішної самореалізації та соціальної взаємодії в демократичному суспільстві
- є сукупністю знань, умінь та ставлень (смислів і досвіду)
- передбачає розуміння себе як громадянина, відповідального за країну, готового реалізовуватися в цій країні й працювати тут
- складники: *пізнавальний*
ціннісно-мотиваційний
діяльнісно-поведінковий

Що таке громадянська компетентність

Уналежнює: *громадянську активність*
громадянську позицію
вибір
відповідальність

Якщо людина докладляє зусилля, вкладає душу, то це є для неї значимим

Така людина хоче й буде жити та працювати в нашій державі

Що вчителі вважають результатом громадянської освіти в школі (на основі анкет)

• Громадянська позиція	17
• Громадянська активність	17
• Відповідальність за рішення та дії	15
• Свідомий вибір	10
• Критичне мислення	8
• Аргументоване висловлювання думок	3
• Навички ефективної комунікації	1

У чому виявляється громадянська компетентність

Згідно програми курсу

Громадянські здатності (спроможності) особистості:

- *соціально-комунікативні:*
вміння і навички спілкування та встановлення конструктивних відносин між людьми, діалогу й громадського обговорення суспільних проблем
- *інформаційно-дослідницькі:*
вміння критично мислити, шукати, аналізувати, оцінювати інформацію та соціальні ситуації

У чому виявляється громадянська компетентність

- *розв'язання соціальних конфліктів, проблем:*
уміння розв'язувати соціальні суперечності, установка на толерантне розв'язання конфліктів
- *відповідальний соціальний вибір і прийняття рішення:*
готовність до ухвалення обґрунтованого рішення на основі усвідомленого й виваженого вибору
- *громадянська участь:*
відповідальна суспільна діяльність, навички участі в соціальних та політичних процесах

Якими є умови формування громадянської компетентності учнів

- має відбуватись у системі
- формується в діяльності: це має бути конкретна діяльність учнів, яка або моделює життєві ситуації або є безпосередньою участю в діяльності
- потребує особливих форм (предмет/позаурочна діяльність учнів)
- потребує демократичної атмосфери в школі
- має ґрунтуватися на *діалозі* та *партнерстві*
- важливо враховувати потреби, мотивацію, інтереси сучасних дітей, які запитують не «чому», а «для чого»

Якою є структура уроку курсу

- **ВСТУПНА:** актуалізація, мотивація, оголошення теми й очікуваних результатів уроку
до **10%** часу уроку
- **ОСНОВНА:** конструювання учнями знань, умінь, ставлень і особистісних смислів
до **75%** часу уроку
- **ПІДСУМКОВА:** узагальнення засвоєного, рефлексія перебігу та результатів уроку, оцінювання
до **15%** часу уроку

Якими є особливості практичного заняття

- присвячене певній темі (у програмі теми орієнтовні)
- передбачає самостійну роботу учнів над питаннями з використанням різних джерел інформації
- учитель виступає консультантом самостійної роботи учнів, надає допомогу відповідно їхніх пізнавальних можливостей
- уналежнює:
 - 1) способи діяльності учнів (доведіть, обґрунтуйте, дайте визначення, проаналізуйте, оцініть, порівняйте, встановіть)
 - 2) саме завдання (умови/зміст події, явища, процесу, ситуації)
 - 3) джерела інформації (текст підручника, документи), набуті раніше знання учнів, їхній досвід

Які методи ефективні на уроці та практичному занятті

- активні й інтерактивні методи, коли учні як суб'єкти навчання виконують пізнавальні, дослідницькі й творчі завдання, беруть участь в діалозі/полілозі, ставлять запитання одне одному та вчителю
- приклади методів:
мозковий штурм, дискусія, рольова гра, моделювання, аналіз кейсів (випадків, реальних ситуацій суспільного життя), взаємонавчання, робота в малих групах, драматизація, портфоліо, проекти

КОМПЕТЕНТНІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ШКІЛЬНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Яценко Таміла,
д-р, пед. наук, гол. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

КОМПЕТЕНТНІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ШКІЛЬНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Таміла Яценко,
доктор педагогічних наук,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України

Основні завдання компетентнісно
орієнтованої шкільної літературної
освіти:

- розвиток читацьких інтересів, художнього смаку учнів;
- розвиток образного, критичного мислення учнів-читачів;
- формування вміння діалогічної взаємодії з художнім текстом, його автором, іншими читачами;
- формування вміння керувати власною читацькою діяльністю, читацьким й особистісним розвитком.

ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА

якість, що виявляється в готовності та здатності особистості самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читанням знання і вміння для здійснення читацької діяльності, читацького й особистісного саморозвитку

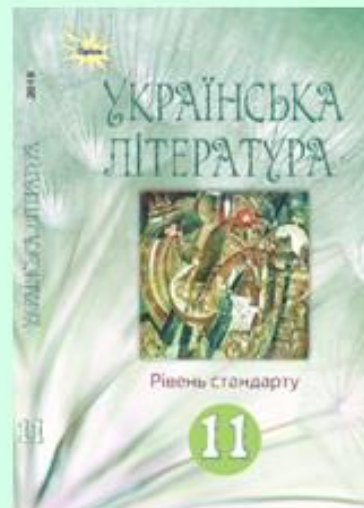
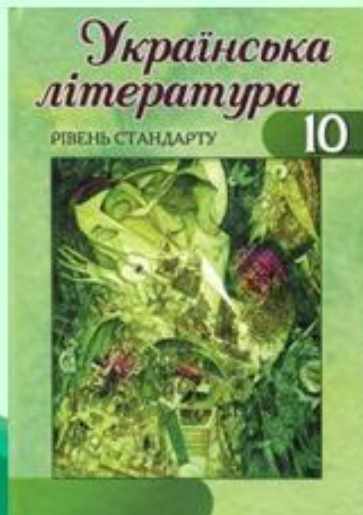
ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТНА

- інтегрований результат навчальних досягнень учнів-читачів, пов'язаних із їхньою читацькою діяльністю;
- здатність учнів-читачів до осмисленого набуття предметних знань і читацьких умінь, передбачених шкільним курсом літератури;
- система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів;
- здатність учнів до цільового застосування комплексу предметних знань, сформованих умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях

КОМПОНЕНТИ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТНОЇ:

- загальнокультурний
- літературознавчий
- інтерпретаційний
- аксіологічний
- творчо-мовленнєвий

ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

КОНЦЕПЦІЯ ПІДРУЧНИКІВ

- художня література як вид мистецтва;
- діалогічний характер навчальної діяльності: художній твір – автор, художній твір – епоха, художній твір – інші види мистецтва, художній твір – учень, учень – учитель, учень – учень;
- розгляд літературного твору як тексту культури, що відображає свідомість людей певної історичної доби та у контексті різних видів мистецтва;
- підручник – ефективний засіб формування читацької компетентності, читацького й особистісного розвитку учня.

«ЧИТАЦЬКИЙ ПУТІВНИК» – обсяг тих предметних знань та вмінь, якими учні зможуть опанувати у процесі вивчення конкретної навчальної теми

 Читацький путівник

Ключові поняття теми: тенденції розвитку української поезії 20-х років ХХ ст.; творчість П. Тичини та Є. Плужника, трагізм творчої долі митців; вітаїстичність, кларнетизм.

Навчальні цілі теми

Знання:

- ✳ загальні **тенденції** розвитку української поезії 20-х років ХХ ст., її вітаїстичність; провідні **поети** 1920-х років; основні **факти** життєвого і творчого шляху П. Тичини та Є. Плужника, трагізм творчої долі митців; вершинні твори поетів; **поняття** «вітаїстичність», «кларнетизм».

Уміння:

- ✳ **характеризувати** основні мотиви й стильові тенденції творчості П. Тичини та Є. Плужника; **аналізувати** поезії, пояснювати значення творчості П. Тичини та Є. Плужника для розвитку української літератури; **зіставляти** засоби художнього вираження в різних видах мистецтва.

Ставлення:

- ✳ **осмислення** зв'язку внутрішньої свободи митця з його творчостю; **розуміння** важливості формування душевного стоїцизму, протистояти життєвим труднощам.

«ЗНАЙОМСТВО ЗДАЛЕКУ І ЗБЛИЗЬКА» - фрагменти спогадів, свідчень, біографічних матеріалів, покликаних допомогти створити уявний психологічний портрет письменника, побачити й зрозуміти його як особистість, через зовнішність, уподобання, ставлення до природи, людей тощо

ПАВЛО ТУМАКА
27 січня 1901 - 14 вересня 1967

«Я був, як Паш, як Гурка-Гурка...
Дитина Софії Коляденко.
У селі в рідній землі,
В Закарпатті - як і завжди»
Павло Тумака

Павло Григорович Тумака — це людина в мистецтві, поезії і в житті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Знайомство здалеку і зблизька

Сторінка пам'яті: Павло Григорович Тумака народився 27 січня 1901 р. в селі Паша на Червонограді. Він писав і малював і створив велику кількість творів. Свою творчість П. Тумака був організатором у Львові, Києві.

Павло Григорович в ранні роки вивчав французьку мову і мистецтво, Густав Тейєрфінгера, скульптуру, скульптуру, а також вивчав історію живопису в школі в Києві. Після вступу до школи в Київський університет ім. Шевченка, навчався живопису в школі ім. Шевченка в Києві. Там він познайомився з мистецтвом і живописцем Павлом Тумаким, який став його наставником і вчительком. Після вступу до школи в Київський університет ім. Шевченка, навчався живопису в школі ім. Шевченка в Києві. Там він познайомився з мистецтвом і живописцем Павлом Тумаким, який став його наставником і вчительком.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

У 1934 р. П. Тумака полюбився до нього живописець і скульптор Левко Тумаків.

23

Знайомство здалеку і зблизька

Сторінка пам'яті: Павло Григорович Тумака народився 27 січня 1901 р. в селі Паша на Червонограді. Він писав і малював і створив велику кількість творів. Свою творчість П. Тумака був організатором у Львові, Києві.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

У 1934 р. П. Тумака полюбився до нього живописець і скульптор Левко Тумаків.

203

«ХУДОЖНІЙ СВІТ ПИСЬМЕННИКА» - матеріали, які допоможуть сформувати в учнів загальне розуміння творчого доробку письменника, глибоко осмислити художній твір, що вивчається текстуально

Художній світ поетеси Павла Тумача

Сторінка пам'яті: Павло Григорович Тумака народився 27 січня 1901 р. в селі Паша на Червонограді. Він писав і малював і створив велику кількість творів. Свою творчість П. Тумака був організатором у Львові, Києві.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

У 1934 р. П. Тумака полюбився до нього живописець і скульптор Левко Тумаків.

Культурно-мистецький контекст

У 20-30 роки XX ст. в Україні розвивалися мистецькі рухування в сфері образотворчого мистецтва. Тимчасові центри, клуби, організації формували новий художній мистецький світ. Цей процес був пов'язаний з національно-визвольними війнами. Так, у Львові діяли «Лавра» (1925) і «Лавра» (1925) - організації українського мистецтва, які працювали в умовах національно-визвольних війн.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Павло Григорович народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

У 1934 р. П. Тумака полюбився до нього живописець і скульптор Левко Тумаків.

Художній світ поета Максима Рильського

Сторінка пам'яті: Максим Рильський народився 27 січня 1901 р. в селі Паша на Червонограді. Він писав і малював і створив велику кількість творів. Свою творчість М. Рильський був організатором у Львові, Києві.

Максим Рильський народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Максим Рильський народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

У 1934 р. М. Рильський полюбився до нього живописець і скульптор Левко Тумаків.

Культурно-мистецький контекст

У 20-30 роки XX ст. в Україні розвивалися мистецькі рухування в сфері образотворчого мистецтва. Тимчасові центри, клуби, організації формували новий художній мистецький світ. Цей процес був пов'язаний з національно-визвольними війнами. Так, у Львові діяли «Лавра» (1925) і «Лавра» (1925) - організації українського мистецтва, які працювали в умовах національно-визвольних війн.

Максим Рильський народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

Максим Рильський народився в селі Гурка-Гурка в Закарпатті. Він писав і малював, займав в українському мистецтві місце видатного майстра живопису, графіки, скульптури, педагога, педагогічного діяча, організатора мистецтвознавства, видавничої справи, культурного діяча держави в Галичині.

У 1934 р. М. Рильський полюбився до нього живописець і скульптор Левко Тумаків.

«КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ КОНТЕКСТ» – матеріали про міжмистецькі паралелі: художня література, живопис, музика, театр, кіно та інші види мистецтва

Культурно-мистецький контекст

Чудовим драмом синтетики мистецтва — літератури й живопису — є твір **Михайла Жука «Біле і чорне»**, створений в мажорі символізму. Свого часу художник був учителем П. Тичини в Червоноградській духовній семінарії. А знає історію його народницького козака. Філософ, він і надихнуто мислить на створення композиції.

Михайло Жук. Біле і чорне. 1912–1914

Лінійно поділено на чотири частини тазаними смугами, що вписуються в величезну рамку. У центральній частині композиції зображено князя із скарбами кременя, який скаче на солов'ї. Й тандемі дівчини з білим крилатим. Останній скарб — корогів вугорів — належав до заможного Павла Тичини, а дівчини — його вихованки — з Поліни Кошової. Золоті фігури змальовано в лунній рамці каїта. Постає князя увірваністю кітати тазам (костогарчик) гоним — за сонцеюм, корогівм, гонимим. Обидві дівчини дивляться кати колдунки (білий, тазно-золотий, пухкий) кольора — тазарома гонимим, чорні фігури, сімюма лаврима. Композиція М. Жука «Біле і чорне» утверджує ідео коування сату в гармонії контрастима думка, настрою і почуття.

Культурно-мистецький контекст

Близька модернізму перша десятиліття ХХ ст. знайшла своє художнє вираження в поезії, художній модерністичності **Петра Плуцька**, **Миколи Бугачика**, **Олександра Мурашка** та ін. **Імпресіоністичні пейзажі** Петра Плуцька (1866–1943) своїм образним трактуванням, сумною емоційністю настроїв споріднені з твором С. Плуцька та В. Сиденського. Так, картина «Після дощу» закріплює позитивізацію миттєвого в житті, запозичене гармонійним освітленням та емоційною настроєністю. На полотні відтворено мисливський пейзаж у пасельній локальності осеннього дня: мислі орієнтовані на заможного небо, пудили на залітаним дощем роздоріжжі, дерева в ізоляції на опалому листку, позитивно поставили парканик. Така картина чашею тазий сум, тукуліма замкнутість, екзистенційну самість.

Петро Плуцьк. Після дощу. 1939

культурно-мистецький контекст

До якого відносимося в українському мистецтві належить художник **Іван Марчук** (нар. 1926). Творчий шлях митця починається в постмодернізмі. Британська газета «The Daily Telegraph» висловила його мисл до слова тазий мистецтва, які створюють багатоглибинний образ сучасного сату і, акцентуючи на, визначать напрямки й перспективи розвитку постмодерністичної цивілізації. Належить творчий метод І. Марчука — це оригінальна тазийма вислову, що отримала назву «підсвітання» (від слова — підсвіти, парити). Християнською стала його картина «Пробудження тазий тазий і кати вериним обличчям й тандемі прозорці сату символічний образ України, яка пробуджується в тазий тазийма Майстером-використовуючи прабудження, прабудження власної філософської тазийма життя.

Іван Марчук. Пробудження. 1992

«ЧИТАЦЬКІ ДІАЛОГИ» – теоретичний матеріал діалогічного характеру: художній твір – автор; художній твір – епоха; художній твір – інші види мистецтва; художній твір – учень; учень – учитель; учень – учень

Читацькі діалози

Про перекладання українців до Сибіру ви знаєте за шкільного курсу історії. Може ді роману «Тигролови» — Далекий Схід, тазийма чий безкрайний Зелений Кайма.

У березні 1883 р. з Одеси на Далекій Схід вирушає переліма з українськими персоналізміма. Перелімама далили валли надіти родинне земля, перім того, на тривалий час їх звільнили від податків і військової служби. Та за озовому землю довелось заплатити каторою парашю і житим сотням тисяч сплатитицима.

Були тазий й інші причини перелімама наше сплатитицима: саубудовицима українці не хотим вертатися з політично-економічима і національно-культурним повстанцимама самозакінчанима владом. Цим землим не лише судилося бути для українців «дриним золотим ельдорадо», немим раєм, а й у 1930-х роках стати справжнім неким, коцтабаром для «ворогів народу» — учених, учителя, селян і робітників. Художник відобразив цим подій ви побачите в романі «Тигролови».

Зануена стезифіка. Принаднацький жанр роману «Тигролови» пролюкується в особливостях його сюжету, а діам головного героя, а тазийма у емоційності тазийма, що їх він переживав. Сюжет твору власничий надвничайовима змістима, емоційнімамама епохотичима і дивачичийма верифіма Із. Головий персонаж — Тувечірім Манюгорізацій — цазийма особливий, герой, який опромітиме катута вилімак тазийма тазийма влад. Чашем із цимакічемо й уважимо спостережимо на епохима й персоналізуйовимама головного героя.

Кавказ, Далекі Схід

Читацькі діалози

Сподіваємося, що модерністима «мова споконвіт Плуцькама може стати для вас поштовою прочитати вірш **Володимира Сиденського** — єдиного в мистецтві Російського відродження. Важливо, щоб ви помітили певну спорідненість зрешта цим поетом.

Дослідники визначать поезію В. Сиденського як герметичну, тобто «накрут», відраману від дійсності, сповнену суб'єктивним переживанням. Тазий твори кожен розуміє по-своєму. Поезія В. Сиденського — це осмислення духовної сутності людини, її нейтоніма порушка, це законність у красу природи та преста усвідомлення недоконності лише сполучки, це тазийма роздуми над тазиймамама глибини часу.

Для герметичної поезії В. Сиденського характерні багатозначність, визначеність, безсмертність, абстрактність змісту та окремі образи, прагнення віднайти втрачений рай, мислим нещасливого козака, тазий, суцільний лаврим, самозаблужена рефлексія, лаврим. Подоби ознаки художньої творчості ви знайдете в поезії П. Плуцька.

Володимир Сиденський, 1885–1941

«ЧИТАЦЬКИЙ ДОВІДНИК» – визначення теоретико-літературних понять

Читацький довідник

Кларнетизм — самостворю-естетична концепція П. Тичени. Термін походить від назви збірки «Сонячні кларнети». Його запропонував літературознавець Ю. Лауренко та письменник В. Барка для визначення індивідуальної стильової манери П. Тичени в його ранній прозі (1912–1920-і роки). За основу поняття взято явище синестезії — поєднання багатьох поетичних засобів: звукових (асонанс, алітерація, звуконаслідування, анафора й епіфора), зорових (епітет, метафора, індивідуально-авторські слова), формальних (розміщення строф і рядків у тексті).

Особливості кларнетизму — це надзвичайна музичність; поєднання різних стильових течій (символізму, неоромантизму, імпресіонізму, експресіонізму); модерна строфічна будова твору; велика кількість неологізмів; аїтаїзм. Дякує сучасні дослідники визначають кларнетизм як український різновид європейського символізму.

Вітаїзм (від лат. *vita* — життя) — філософська вчення про ст. як першооснову всіх світових процесів.

Вітаїстичність — життєствердна ідея. В українській мові літературі першак досягав ХХ ст. вітаїстичність зумовила ф. «романтизм аїтаїзму» як нової філософії життя. Цей термін з. вивчає Микола Хвильовий, який писав, що «це сума нового оп. мого самоудушення, нових складних виражень». Вітаїстичність п. раннім творам П. Тичени.

Читацький довідник

Пригодницький роман — великий епічний твір із динамічним сюжетом, захопливими пригодами, несподіваними поворотами подій, перетином кількох сюжетних ліній та ідеалізованими героями. Для твору цього жанру характерні мотиви переслідування й викрадення, атмосфера таємничості й загадковості, елементи інтриги, конфлікт. Композиційний прийом — ефект несподіваної події постійно утримує увагу читачів.

«ВАШІ ЧИТАЦЬКІ ПРОЕКТИ» – варіанти навчальних проектів і поради щодо їх підготовки

Завдання і завдання

1. Як ви бачите, як змінився образ «Львівського прощання»? Що вам здається історично цікавим у цьому творі?
2. Проаналізуйте сюжет твору. Як ви бачите, як змінюється образ героя?
3. Як ви бачите, як змінюється образ героя? Як ви бачите, як змінюється образ героя?
4. Проаналізуйте сюжет твору. Як ви бачите, як змінюється образ героя?
5. Проаналізуйте сюжет твору. Як ви бачите, як змінюється образ героя?

Ваш читачий проект

1. Обери одну з тем і напиши есе. Використай цитати з твору, щоб підкреслити свої думки. Використай цитати з твору, щоб підкреслити свої думки.
2. Проаналізуйте сюжет твору. Як ви бачите, як змінюється образ героя?
3. Проаналізуйте сюжет твору. Як ви бачите, як змінюється образ героя?

Читацька діяльність

Завдання: у творі «Львівське прощання» використай цитати з твору, щоб підкреслити свої думки. Використай цитати з твору, щоб підкреслити свої думки.

36

1. Як ви бачите, як змінився образ «Львівського прощання»? Що вам здається історично цікавим у цьому творі?
2. Проаналізуйте сюжет твору. Як ви бачите, як змінюється образ героя?
3. Як ви бачите, як змінюється образ героя? Як ви бачите, як змінюється образ героя?

Культурно-настановчий контекст

Твір «Львівське прощання» є одним з найкращих творів П. Тичени. Він є одним з найкращих творів П. Тичени. Він є одним з найкращих творів П. Тичени. Він є одним з найкращих творів П. Тичени.

Ваш читачий проект

Завдання: у творі «Львівське прощання» використай цитати з твору, щоб підкреслити свої думки. Використай цитати з твору, щоб підкреслити свої думки.

224

«ЧИТАЦЬКЕ ДОЗВИЛЛЯ» – інтелектуальні літературні ігри, перегляд екранізацій художніх фільмів, прослуховування музичних творів тощо

Запитання і завдання

1. Який вплив на творчий процес мав епічний образ епіфора твору «Майстер кораблів»? Висловіть думку.
2. Чи зрозуміли ви зміст і структуру цього прозового твору?
3. За чимим описом роману «Майстер кораблів» можна визначити жанр твору?
4. Як у романі розкривається тема часу?
5. Прочитавши це роздумуйте над питаннями про майбуттє твору «Майстер кораблів».
6. Описавши життя та роботу Ю. Володарського «Майстер кораблів» – авторі роману. Чи зрозуміли ви його творчість та роботу майстер-корабелів?
7. Епіфора Ю. Володарського описує майбуттє, коли людина працює в умовах війни. Чи зрозуміли ви зміст і структуру цього твору?
8. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
9. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
10. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
11. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
12. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?

Ваші читачські проекти

Для того, щоб зрозуміти роман Ю. Володарського «Майстер кораблів», можна зобразити його структуру, у творчості якого є багато епіфор. Можливо, ви зможете зрозуміти, як автор розкриває тему часу, і в якій формі він це робить. Також можна зобразити, як автор розкриває тему часу, і в якій формі він це робить.

Читачське дозвілля

Завдання в роздумуванні над романом Ю. Володарського «Майстер кораблів» можна виконати за допомогою творчих проектів. Наприклад, можна зобразити структуру твору, у творчості якого є багато епіфор. Можливо, ви зможете зрозуміти, як автор розкриває тему часу, і в якій формі він це робить.

Культурно-історичний контекст

Роман «Майстер кораблів» Ю. Володарського є одним з найважливіших творів української літератури. Він розкриває тему часу, і в якій формі він це робить. Також можна зобразити, як автор розкриває тему часу, і в якій формі він це робить.

Запитання і завдання

1. Який вплив на творчий процес мав епічний образ епіфора твору «Майстер кораблів»? Висловіть думку.
2. Чи зрозуміли ви зміст і структуру цього прозового твору?
3. За чимим описом роману «Майстер кораблів» можна визначити жанр твору?
4. Як у романі розкривається тема часу?
5. Прочитавши це роздумуйте над питаннями про майбуттє твору «Майстер кораблів».
6. Описавши життя та роботу Ю. Володарського «Майстер кораблів» – авторі роману. Чи зрозуміли ви його творчість та роботу майстер-корабелів?
7. Епіфора Ю. Володарського описує майбуттє, коли людина працює в умовах війни. Чи зрозуміли ви зміст і структуру цього твору?
8. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
9. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
10. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
11. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?
12. Чи зрозуміли ви вплив епіфора на творчість Володарського?

Ваші читачські проекти

Для того, щоб зрозуміти роман Ю. Володарського «Майстер кораблів», можна зобразити його структуру, у творчості якого є багато епіфор. Можливо, ви зможете зрозуміти, як автор розкриває тему часу, і в якій формі він це робить.

Читачське дозвілля

Завдання в роздумуванні над романом Ю. Володарського «Майстер кораблів» можна виконати за допомогою творчих проектів. Наприклад, можна зобразити структуру твору, у творчості якого є багато епіфор. Можливо, ви зможете зрозуміти, як автор розкриває тему часу, і в якій формі він це робить.

Компетентнісна спрямованість спецкурсу «Шедеври модернізму»

Знаннєвий компонент

загальне уявлення про модернізм і вплив світоглядних теорій кінця ХХ- початку ХХ ст. на його утвердження;

розуміння ознак художніх напрямів модернізму та своєрідності явища українського модернізму;

знання визначних творів видатних європейських й українських митців-модерністів

Діяльнісний компонент

розвиток умінь аналізувати та інтерпретувати художні твори модернізму в контексті стильової естетики модернізму

Емоційно-ціннісний компонент

усвідомлення високої художньої значущості творів модернізму

**РЕКОМЕНДАЦІЇ УЧАСНИКІВ І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Заслухавши та обговоривши виступи учасників конференції, вважаємо за необхідне констатувати:

- сучасний етап розвитку української освіти характеризується значним зацікавленням різних категорій педагогів питаннями компетентісно орієнтованого навчання;

- необхідність запровадження компетентісного підходу в освітньому процесі викликана цілою низкою чинників, серед яких провідними є загальне зниження якості освіти, її невідповідність вимогам сучасного світу, перевантаження учнів знаннями на всіх рівнях загальної середньої освіти, недостатня орієнтація на сучасні технології;

- нагальним завданням для сучасної української школи є задоволення запиту українського суспільства на якісну освіту, яка позбавлена штучності, фрагментарності, відірваності від життя, і що головне, яка відповідає життєвим викликам – виховання компетентних громадян, захисту їхніх прав і свобод, зростання добробуту та сталого розвитку України в світі, що постійно змінюється;

- стратегічним напрямом розвитку шкільної освіти є впровадження компетентісного підходу, сутність якого полягає в спрямуванні освітнього процесу на формування в учнів предметних та ключових компетентностей;

- основна спрямованість педагогічної теорії і практики останніх років полягає в розробці різних аспектів запровадження компетентісного підходу в освіті як у навчанні окремих предметів, так і на міжпредметному рівні.

На основі пропозицій і рекомендацій учасників конференція рекомендує в освітньому процесі:

МОН та іншим органам керівництва освітою:

- під час розробки нового стандарту освіти звернути увагу на можливість скорочення достатньо великого обсягу знань, які сьогодні передбачені для засвоєння учнями в навчальних програмах та програмах ЗНО, інакше формування як ключових, так і предметних компетентностей залишиться лише намірами;

- виходити з того, що реалізація компетентнісного підходу в навчанні учнів буде успішною за умов комплексного забезпечення всіх складників освітнього процесу – цілей навчання, побудови компетентнісно орієнтованого змісту освіти, відповідної розробки методичного забезпечення, професійної підготовки вчителя тощо;

- враховувати, що прописані в Законі України «Про освіту» компетентності мають знайти реальне відображення і належний розвиток у змісті навчальних програм, шкільних підручників та інших засобів навчання сучасної школи;

вчителям та адміністраторам закладів загальної середньої освіти:

- в освітній практиці виходити з того, що процес формування ключових і предметних компетентностей, спрямований на особистість учня, може бути ефективно реалізований в умовах особистісно орієнтованого навчання. Очевидно, тут багато залежить від методики роботи учителя, яка має стати технологічною – запровадження технологій навчання, які розкривають не лише пізнавальний потенціал учня, а головним чином дають змогу вчителю формувати його суб'єктність у процесі навчання;

- враховувати, що компетентнісно орієнтована методика навчання будь-якого предмета має ґрунтуватись на розумінні вчителем того, що, на відміну від традиційного навчання, учень мусить бути залучений до формування ключових компетентностей. Зміни в змісті навчання, спрямованого на компетентнісний підхід, пов'язані з його орієнтацією на результати навчання. Побудова освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства та інтерактивної взаємодії передбачає, що відповідальність за результат навчання покладається не лише на вчителя, а й на учня, який

навчається вільно висловлювати власну позицію на уроці, співпрацюючи з однокласниками в команді, дбає за власні результати у процесі навчання;

- пам'ятати, що компетентісно орієнтований підхід до навчання потребує переходу в змісті освіти від моделі «для всіх» до врахування суб'єктних надбань окремого учня, і важливо, щоб ці надбання можна було виміряти. Найбільш зручно відійти від моделі «для всіх» у змісті навчальної роботи, якщо учні засвоюватимуть знання у процесі активної роботи, адже психологи обґрунтували, що індивідуальність дитини виявляється через самовираження в навчанні;

- виходити з того, що компетентісний підхід може бути реалізований виключно через діяльність учнів, тобто виконання ними комплексу навчальних дій: від інтерактивної взаємодії до самостійної роботи з книжкою чи конструктором. Діяльність тут виступає в ролі своєрідного інтегратора, який не лише об'єднує знання учня з різних предметів, а й дає змогу досягти певного результату, що, своєю чергою, передбачений навчальними очікуваннями учня. Діяльнісний підхід є важливим, оскільки мова йде і про розвиток в учнів наскрізних умінь, таких, наприклад, як критичне мислення, вміння висловлювати власну думку тощо;

- звертати увагу на те, що впровадження компетентісного підходу в освітній процес середньої школи на етапі формування глобального інформаційно-освітнього простору потребує активного застосування в навчанні інформаційно-комунікаційних технологій, які створюють сприятливі умови для формування компетентностей і дають змогу більш якісно реалізувати всі компоненти методики компетентісного підходу;

вченим та дослідникам проблем дидактики і методик навчання:

- враховувати, що нагальною потребою сьогодення є доповнення змісту шкільних підручників компетентісним компонентом, зокрема, компетентісно орієнтованими завданнями, створення посібників для вчителів та учнів, студентів педагогічних вищих навчальних закладів із проблем впровадження компетентісного підходу в закладах загальної середньої освіти. Напрямами подальших досліджень можуть бути також:

розробка програм спецкурсів із компетентнісного навчання; розробка навчально-методичних посібників, дидактичних матеріалів, підручників з окремих предметів на основі компетентнісного підходу.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»
(КИЇВ, 30 ВЕРЕСНЯ 2019 РОКУ)
(електронне видання)**

Підписано до друку 24.10.2019 р. Формат 60x90 1/16
Ум. друк. арк. 6,05

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а, корп. 2;
тел./факс: (044) 481-38-82
e-mail: book-xl@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників,
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК №3563 від 28.08.2009